

ROSTRA

E C O N O M I C A

Afscheid van Professor Verburg: Diplomatie ten top
De Schuldenproblematiek van Onno Ruding
De imperialistische bourgeois studenten gebruikt als slaven

Waar leer je het bedrijfsleven beter kennen dan in de accountancy?

Als pas afgestudeerde **bedrijfseconoom** kun je vele anten uit. Richting bedrijfsleven, bijvoorbeeld. Een groot concern of een kleiner bedrijf. Waar je je kunt ontwikkelen tot specialist. Of waar je een meer algemene functie kunt uitoefenen.

Er is ook nog een andere mogelijkheid. Een accountantsmaatschap. Kiezen voor een carrière bij Moret & Limperg Registeraccountants betekent: je veelzijdig ontwikkelen en toch specialist worden.

Je krijgt te maken met representanten van multinationals tot het midden- en kleinbedrijf, van overheden tot particulieren. 'n Breed scala van contacten.

Veelzijdigheid is ook het kenmerk van de activiteiten. Centraal staat het analyseren en controleren van financiële gegevens. Maar de accountant van nu en morgen gaat in de taakuitoefening als adviseur vele stappen verder.

Zijn/haar ondernemerszin en inzicht in bedrijfsbeleid geven de accountant een belangrijke rol in het beslissingsproces bij relaties rond investeringen, kredieten, fusies en administratieve ontwikkelingen - inclusief automatisering.

Moret & Limperg behoort tot de grote accountantskantoren van ons land. Zij heeft een hechte relatie met Moret Gudde Brinkman Belastingadviseurs. Het aantal vestigingen bedraagt ruim 35,

het aantal personeelsleden ruim 2.000. En door het lidmaatschap van Arthur Young International reiken de contacten tot ver buiten de grenzen.

Het is duidelijk dat je mogelijkheden bij zo'n sterke organisatie groot zijn. Je krijgt er alle gelegenheid je vaardigheden, ook die op het managementvlak, te ontwikkelen. En dank zij de internationale banden kunnen Moret-mensen in staat worden gesteld deel te nemen aan cursussen in Europees verband.

Als **bedrijfseconoom** vind je bij Moret & Limperg dan ook het ideale klimaat voor de postdoctorale accountantsstudie. 'n Studie die hand in hand gaat met de praktijkgerichte interne opleiding. Geef een eerste signaal dat je ten aanzien van je toekomstmogelijkheden niet "eenkennig" bent.

Schrijf of bel: de heer L.D. van der Klis, Hoofd Personeelvoorziening Moret & Limperg Registeraccountants, Postbus 1407, 3000 BK Rotterdam, telefoon: 010-4072518.

Moret & Limperg

LID VAN ARTHUR YOUNG INTERNATIONAL

Accountancy bij Moret & Limperg...voor academici die in de praktijk willen slagen

Vestigingsplaatsen Moret & Limperg/Moret Gudde Brinkman: Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Assen, Breda, Doetinchem, Dordrecht, Ede, Eindhoven, Emmen, Enschede, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Heerenveen, Heerlen, 's-Hertogenbosch, Hilversum, Hoofddorp, Leeuwarden, Maastricht, Middelburg, Naaldwijk, Nijmegen, Oss, Roermond, Rotterdam, Terneuzen, Tiel, Tilburg, Utrecht, Venlo, Wormerveer (Zaanstad), Zwolle

ROSTRA

ECONOMICA

**Blad van de Faculteit der
Economische Wetenschappen aan
de Universiteit van Amsterdam**

Redactie

Ruben Bergkamp
Koos Boering
Maria Brouwer
Esther Bijlo
Adriaan Dorresteijn
Nicolaas Heij
Marleen Janssen Groesbeek
Pim Joosten
Pieter van der Meché
Henry Tjoe-Ny

Redactieadres

Rostra economica
Kamer 2386
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam
Telefoon: (020) 525 2497

Adreswijzigingen

Studentenadministratie
Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam

Reacties

De redactie stelt zich open voor reacties, behoudt zich echter het recht voor deze in te korten.

Oplage

Rostra verschijnt 9x per jaar in een oplage van 3250 ex.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar. Oprachten schriftelijk t.a.v. de redactie.

Advertenties in dit nummer van

Moret en Limperg
Unilever
Shell
Kleijnveld, Kraaienhof en Co
Van Dien + Co
Scheltema Holkema Vermeulen boekv.

Lay out

Esther Bijlo

Foto's

Koos Boering

Druk

Kaal Boek, (020) 262 908

ISSN 0166 - 1485

Redactioneel

Wat heeft ethiek met economie te maken? Om deze vraag te kunnen beantwoorden moeten we eerst de definitie van ethiek kennen: dat wat met de zeden (= het genormeerde gedrag) te maken heeft. Wanneer ethiek niets te maken heeft met economie, hoeven we hier in het kader van de studie economie ook geen aandacht aan te schenken. Echter indien economie wel iets te maken heeft met ethiek, dan kunnen we hier niet omheen. Een simpel voorbeeld om aan te geven dat economie inderdaad alles te maken heeft met ethische normen is het begrip optimale allocatie. Economen spreken van optimale allocatie als de combinatie van produktiemiddelen het produktiefst wordt aangewend. Echter zonder het te beseffen voeren we nu wel een norm, een waarde in, een gedrag dat we aanvaard hebben als gewoon, dus een genormerd gedrag. Als we met z'n allen afspreken dat optimale allocatie betekent dat de mens zich prettig voelt in zijn werk en zich naar eigen inzicht kan ontplooiën, dan krijgen we heel andere situaties, die we dan als normaal kunnen beschouwen. Ethiek heeft veel te maken met economie. Vaak zijn de ethische normen ook in strijd met de economische normen. Voorbeelden hiervan zijn onslagprocedures, vergaderingen van de ondernemingsraad, uitkering pensioen of een sollicitatieprocedure. Het zou goed zijn, zeker voor economen, die later vaak in leidinggevende beroepen terecht komen, om na te denken over gedrag, over ethische normen. Het wordt tijd om nu ook op deze faculteit in het verplichte deel van de studie een vak als ethiek op te nemen, zodat de economen, die hier worden afgeleverd niet alleen economisch geschoold zijn, maar vooral ook een zekere mate van zelfkennis hebben.

Inhoud

- 4 **Interview**
Afscheid van professor Verburg: een diplomaat
Henry Tjoe-Ny en Nicolaas Hey
- 10 **Onderzoek**
Arbeidsmarkt en ongelijkheid: monter door het moeras
Joop Hartog
- 11 **Beleggingsclubjes: de weg naar rijkdom?**
Pieter van der Meché en Pim Joosten
- 12 **Jansen en Jansens in China**
Jan-Arnooud Calkoen en Jan-Michiel Alderdingk Thijm
- 15 **Nobelprijs economie 1986: James Buchanan**
Jos de Beus
- 16 **Wie ben ik ... oh, u bedoelt het IMF**
Gastcollege dr H.O.R.C. Ruding
Marleen Janssen Groesbeek en Koos Boering
- 20 **Randverschijnselen der economie: grensregio's**
Henry Tjoe-Ny
- 21 **Column**
Belderok
- 22 **Onderwijs**
Informatica 1 1986/1987
Esther Bijlo en Marleen Janssen Groesbeek
- 22 **Studierichting internationale economie**
Esther Bijlo en Marleen Janssen Groesbeek
- 23 **Raadsaam**
Rob Jorg

Afscheid van professor Verburg: een diplomaat

Eén november j.l. is professor Verburg, na twintig jaar aan deze faculteit verbonden te zijn geweest, met emiritaat gegaan. In gesprek straalt Verburg rust en bescheidenheid uit. Deze eigenschappen kwamen hem uitstekend van pas tijdens de woelige jaren '60 en '70, waarin hij als bestuurder een opmerkelijke carrière maakte.

Professor P. Verburg (1921) deed HBS-B eindexamen om vervolgens te gaan werken bij de N.S. op de afdeling Organisatie Stationsadministratie. Het zou zeker niet de laatste keer worden, dat zijn naam in verband moest worden gebracht met Organisatie. Tijdens zijn loopbaan bij de N.S. begon hij zijn studie Economie aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam. Hij voltooide zijn studie toen hij bij het Organisatiebureau Bosboom en Hegener werkte (1953). Hij is dus altijd werkstudent geweest. Een deel van zijn werkzaamheden bij Bosboom en Hegener bestond uit het verzorgen van cursussen, o.a. Bedrijfsleer. Zo kwam hij in contact met het onderwijs. In 1961 werd hij buitengewoon Lector in Wageningen en Amsterdam (GU). In 1966 promoveerde hij en werd gewoon hoogleraar aan de GU.

Loopbaan

'Als u terugkijkt op uw carrière, kijkt u dan terug met tevredenheid, zijn uw aspiraties vervuld?'

'Ik ben nooit bij de N.S. begonnen met het idee om ooit nog eens hoogleraar te worden. Een carrière binne het bedrijf is dan natuurlijk waarschijnlijker dan één erbuiten. Niet dat ik me had ingesteld op een levenslange verbintenis met de N.S. hoor. De studie ben ik begonnen bij de N.S., om mijn toekomstmogelijkheden te vergroten. Toen ik eenmaal met mijn studie was begonnen eP al een aantal jaren bij de N.S. werkte, kreeg ik de tip van iemand om eens bij Bosboom en Hegener te gaan solliciteren, want dat organisatie en advieswerk beviel mij goed. Zodoende ben ik bij Bosboom en Hegener terecht gekomen. Voor Bosboom en Hegener verzorgde ik naast veel advieswerk een aantal cursussen, o.a. een cursus Bedrijfsleer aan de LH van Wageningen, dit mondde weer uit in een buitengewoon Lectoraat.

Ook kreeg ik toen weer te maken met professor van der Schroeff, die mij al bij mijn afstuderen in 1953 te kennen had gegeven dat er voor mij wel een plaats zou zijn aan de GU als ik dat zou willen. In 1953 heb ik dat dus niet gedaan, maar dat buitengewone Lectoraat heb ik wel geaccepteerd. Ook

ben ik niet gepromoveerd met het oog op een eventueel toekomstig hoogleraarschap. Reden was dat ik een promotie een juiste afsluiting vind van een studie.'

'Heeft u nog een band met het bedrijfsleven?'
'Ja, als, met de nadruk op als, ik terug zou kunnen en het anders zou willen, dan denk ik dat een managementpositie mij ook wel aan zou trekken.'

'Binnen de UvA heeft u door de jaren heen natuurlijk ook een soort managementsfunctie vervuld.'

'Dat is zo, van 1971 tot 1972 was ik één jaar Kanselier-Direkteur en dat heb ik een heel boeiend jaar gevonden. Dhr. Drechsler was ziek geworden, mede als gevolg van de gebeurtenissen in de jaren '69 en '70 en ik had al contacten met enkele curatoren, deze gaf ik de raad om toch voor een vervanger te zorgen in die woelige tijden. Die raad hebben ze ter harte genomen, met als gevolg dat ze mij vroegen. Hoewel dat absoluut de bedoeling niet was heb ik het vervolgens in beraad genomen. Na overleg met van Hoorn, die zich bereid verklaarde mijn zaken waar te nemen, heb ik de functie toen geaccepteerd.'

Onderwijs

Prof. Verburg heeft een grote rol gespeeld binnen deze faculteit, o.a. bij de hervormingen die nodig waren voor de invoering van de Wet Tweefasen Structuur (TFS). De teruggang van de nominale studieduur van 5 naar 4 jaar ziet hij niet zozeer als een verarming, aangezien in 1977 de studieduur net verlengd was van 4½ tot 5 jaar en het netto-verlies ten opzichte van de jaren voor '77 dus slechts één derde jaar is. Voor 1977 werden er immers ook goede economieën afgeleverd. De maximale studieduur van 6 jaar ziet hij echter wèl als een verarming.

Dat is het punt waar je het eigenlijk over moet hebben. De argumentatie mag niet zijn: van 5 naar 4 jaar, dus een daling van het niveau. Wat ik een verarming vind is dat de mogelijkheid om buiten de studie maatschappelijk bezig te zijn, ook zo'n eerste jaar te verklooiën, weg is gevallen, terwijl dat toch vormend kan werken. Je merkt het ook aan de manier waarop de n.s.-studenten studeren, dat vind ik eigenlijk jammer. 10 tot 12 jaar is natuurlijk niet nodig, maar 7 tot 8 jaar was m.i. beter geweest. Die uitlopmogelijkheid zou dan wel alleen betrekking mogen hebben op de doctoraalfase, twee jaar voor de propedeuse lijkt mij voldoende. Als ik de keuze had gehad, zou ik liever dagstudent zijn geweest dan avondstudent. De bevrediging om als avondstudent wel je studie af te hebben gerond mag dan groter zijn, maar dat heb ik voor de vrijheden van de dagstudent graag over, dan maar wat minder bevrediging. De beperkingen als avondstudent zijn enorm door b.v. je familie en je werk.'

'Welke veranderingen neemt u waar bij de nieuwe-stijl studenten?'

'De verschillen zijn niet zo groot. Het zijn echt geen minimumlijders geworden. De motivatie om snel door de studie heen te gaan is wel wat groter. Helaas gaat dat wel ten koste van maatschappelijke en culturele ontwikkeling. Wat ik wel frustrerend vind, is dat de mensen de omgangsvormen niet meer schijnen te kennen. Onlangs hadden zich 100 mensen opgegeven voor het tentamen Bedrijfs-4. Er kwamen er maar 35, stijlloos.'

'Heeft nog ideeën die de studenten voordeel kunnen brengen, maar die niet direct handenvol geld gaan kosten? Denk hierbij aan de overvolle zalen waar iedereen over klaagt.'

'Contactonderwijs of intensief onderwijs vind ik wel een goed idee, hoewel het natuurlijk wel veel mankracht gaat vergen als je dat voor ieder vak gaat instellen.'

'Maar je kan natuurlijk zeggen dat studenten recht hebben op het volgen van één intensief college. Die studenten die al een vak intensief hebben gevolgd, krijgen dan bij de andere vakken geen voorrang meer.'

'Dat is inderdaad een mogelijkheid, maar het blijft geld kosten.'

'Heeft u de indruk dat er voldoende ruimte is voor overleg tussen de studenten en docenten over de te kiezen vakken en specialisaties?'

'Door de grotere groepen wordt dat inderdaad moeilijker, maar een oplossing is bijvoorbeeld AIESEC, deze organisatie organiseert bedrijvensvoorlichtingsdagen, waarop de student er achter kan komen welke vakken door bepaalde bedrijven op prijs worden gesteld. Het is jammer dat de AIESEC een image heeft van vriendenclub, elitair etc. Als ze wat meer erkend zouden worden, dan zouden ze veel meer voor de student kunnen doen. De AIESEC doet het verdomd goed als je het mij vraagt.'

AIO's

'Wat zijn volgens u de gevolgen van de enorme toeloop van de studenten: 1981: 180 eerstejaars en in 1987 inclusief de avondstudenten 650 eerstejaars.'

'Begrijpelijk door het gewekte en aanwezige toekomstbeeld. Economen komen zonder veel problemen aan het werk en ze kunnen altijd nog de mensen uit de andere disciplines verdringen, b.v. HEAO'ers. Hoe het over 6 jaar zal zijn, is natuurlijk nog maar de vraag. Ze kunnen in ieder geval niet aan het werk gaan voor het salaris van een AIO, een belachelijke zaak, je loopt het levensgrote risico, dat je daar alleen maar parkeerders krijgt, die na een jaar weer vertrekken.'

'Stel dat u minister van Onderwijs en Wetenschappen zou zijn geweest, wat had u dan veranderd aan de nieuwe stijl?'

'Buiten het feit dat ik me dat zeer moeilijk kan voorstellen, moet ik zeggen dat ik nooit een politieke functie heb geambieerd. Ik ben zelfs nooit lid geweest van een politieke partij.'

'U heeft '77 en '82 meegemaakt en u bent op de hoogte van de problemen van het invoeren van de tweede fase. Zeker bij economie is het zo, dat de studenten zo snel mogelijk door de eerste fase heen willen gaan, om vervolgens te gaan werken, want vooralsnog is voor een econoom genoeg werk. Die zit niet echt te wachten op 1750 gulden als AIO. Het blijkt dan ook een probleem te zijn om AIO's te krijgen. Het systeem van AIO's op de economische faculteit blijkt een blunder.'

'Daar ben ik het voor de volle 100% mee eens. Het was ook niet de oorspronkelijke opzet. Men is veel te veel van het oorspronkelijke idee afgeweken. De koppeling van AIO aan een promotie is fout geweest.

Onderzoekers zijn erg belangrijk, maar volgens mij moet er een onderscheid worden gemaakt tussen onderzoek middels een verlengde studieduur van 1 of 2 jaar enerzijds en de promotie na onderzoek anderzijds. De AIO drukt namelijk op je formatie. De drs. moet gewoon blijven, omdat die zijn waarde toch wel heeft voor de overheid en het bedrijfsleven. Als er teveel AIO's komen zijn de hoogleraren gedwongen om onderwijsboeren te worden, omdat de AIO's maar voor 25% een onderwijstaak mogen hebben. Misschien ben ik te pessimistisch, maar ik ben somber over het toekomstig aantal promovendi.'

Beleid

Iedereen die een college Marketing of enig ander populair Bedrijfseconomisch vak loopt of heeft gelopen, ziet dat de docent week in week uit met 2 à 3 studenten in discussie is en dat de overige 86 hun mond houden. Kortom, het contact student-docent is omgekeerd evenredig met de grootte van de groepen. De opleidingen bedrijfskunde van Nijenrode, Groningen, Rotterdam-Delft, Twente en Eindhoven kennen een numerusfixus.

'Die 'Verelending' zullen we inderdaad moeten accepteren, of we moeten overgaan tot een numerus fixus. Er zal toch beter gepland moeten worden. Het is eigenlijk belachelijk dat wij op de faculteit een formatieverdeling hebben, die is gebaseerd op studentenaantallen van 2 jaar geleden, terwijl iedereen kan zien dat er radicale veranderingen en verschuivingen plaatsvinden. Er moet sneller worden aangepast. Binnen de faculteit moet dat worden opgevangen. Een begin zou kunnen worden gemaakt, door mensen niet aan te stellen bij een vakgroep, maar bij een faculteit, dat zou de flexibiliteit al fors doen toenemen.'

'Het oorspronkelijke idee van de tweefasenstructuur is nogal Amerikaans getint. Wat vindt u van de ontplooiingsmogelijkheden van de Nederlandse student vergeleken met de VS student. In Amerika hebben ze kwaliteitsuniversiteiten, daar is dus sprake van 'discriminerend' onderwijs.'

'Ik zou geen problemen hebben met elite-universiteiten.'

'Waar komen volgens u die weerstanden dan vandaan?'

'Ik denk dat dat maatschappelijk is bepaald in Nederland. Er bestaat hier de algemene neiging om te nivelleren. Als dat de hele hoge inkomens betreft, dan heb ik daar geen problemen mee, maar aangaande studie vind ik dat begaafde studenten extra mogelijkheden moeten krijgen.'

'Hoe is het dan met de planning van de overheid gesteld? Volgens ons slecht. De universiteiten zijn in feite een concurrentieslag aangegaan om de student, maar wie garandeert ze een baan als ze klaar zijn? Wat heeft Nederland over 6 jaar nodig? Wordt er wel rekening gehouden met de markt?'

'Ik ben 2 jaar voorzitter geweest van de stuurgroep Planning Postsecundair onderwijs. De bedoeling was de ontwikkeling van een nieuw planningsstelsel. Eén van de uitgangspunten van dat stelsel zou de maatschappelijke behoefte worden, maar om die te bepalen, dat is bepaald geen sinecure. Het is één van de grootste bottlenecks. Er is toen zoveel politieke druk ontstaan, dat staatssecretaris Klein heeft gezegd: 'We pakken het anders aan, maar we handhaven de doelstellingen helemaal.' Ik heb toen tegen hem gezegd, dat hij de klok dan 3 jaar terug zou draaien. De stuurgroep is toen in zijn geheel afgetreden. 3 jaar later heb ik nog eens gevraagd hoe de zaken er voor stonden en ik bleek gelijk te hebben gekregen.'

'Is het niet zo dat de oorzaak van het slechte plannen ligt in het behoudende. De flexibiliteit van de capaciteit zou toch ook kunnen worden vergroot door het meer aantrekken van mensen van buiten, die in deeltijd gaan werken.'

'0,1 of 0,2 baan gaat niet, die mensen zijn te weinig op de faculteit aanwezig, maar 0,4 of 0,5 baan zou wel kunnen, hoewel er natuurlijk wel een soort natuurlijke grens is, omdat er ook bestuursfuncties zijn die moeten worden vervuld. Verder is er ook sprake van weerstanden tegen welke verandering dan ook. Bovendien is uitbreiden natuurlijk veel makkelijker dan inkrimpen. Het is overigens zelfs moeilijk om binnen de faculteit mensen van de ene vakgroep naar de andere over te plaatsen.'

'Meer ex-post dan vooruitblikken?'

'Ja, en dan is er ook nog eens een vertragung van zo'n twee jaar.'

'Moeten er meer managers aan de universiteiten komen, echte managers?'

'Ik denk niet dat dat op universitair niveau moet gebeuren. Dat moet landelijk gebeuren. Een wat meer management-achtige benadering zou inderdaad best wenselijk zijn.'

'Nooit zelf de neiging gevoeld om er maar eens in te stappen. U bent per slot van rekening een zakelijk denker.'

'Nee, politieke functies trekken mij niet, te weinig zakelijk, teveel beïnvloed door niet ter zake doende factoren. Autoritair hoeft nu ook weer niet, maar dat konkelen, dat onwezenlijke compromissen sluiten. Soms krijg je wel eens de indruk dat men doodsbenauwd is voor een rekensommetje, omdat dan zal blijken dat wat men zo graag wil, financieel niet haalbaar is.'

Onderwijsevaluatie

'In de vorige ROSTRA viel te lezen dat het met de evaluatie van het onderwijs triest gesteld is. Heeft iemand met twintig jaar onderwijservaring ooit glorieertijden van de onderwijsevaluatie meegemaakt?'

'Iedereen doet maar zo'n beetje wat hij vindt dat hij zou moeten doen. En sommigen doen helemaal niets. Wij hebben bij onze vakgroep wel enquêtes gehouden en

BEDRIJFS- ECONOMEN M/V

Unilever is een zeer succesvol internationaal opererend concern met tal van werkmaatschappijen in Nederland. Dankzij een sterk doorgevoerde decentralisatie bezitten deze een grote mate van autonomie en geven daardoor hun managers de nodige vrijheid en zelfstandigheid.

Unilever biedt bedrijfseconomen door de grote verscheidenheid aan werkmaatschappijen en centrale diensten interessante mogelijkheden voor een financieel-economische carrière.

De Unilever financieel-economische manager heeft een zeer veelzijdige functie. Hij is niet alleen verantwoordelijk voor management- en financial accounting, maar ook het beleid ten aanzien van inkoop, logistiek en business systems behoort veelal tot zijn taakgebied.

EISEN

Voor startfuncties in de financieel-economische sector heeft Unilever momenteel plaats voor jonge academici die aan de volgende eisen voldoen:

- een doctoraal bedrijfseconomie (bij voorkeur administratieve organisatie, kosten en winst, boekhouden en belastingrecht)
- een sterke persoonlijkheid
- goede communicatieve eigenschappen
- een flexibele geest
- het vermogen om in teamverband te functioneren
- leidinggevende capaciteiten.

TRAINING EN BEGELEIDING

Uw loopbaan bij Unilever wordt vanaf de eerste dag zorgvuldig begeleid. Door training-on-the-job en door interne en externe, korte en langere trainingen wordt u gedurende uw loopbaan steeds op de volgende stap in uw carrière voorbereid.

Het volgen van de post-doctorale studies voor accountant of controller behoort eveneens tot de mogelijkheden.

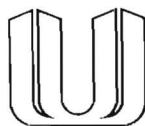
STARTFUNCTIES EN VERDER

Unilever biedt jonge bedrijfseconomen vele startmogelijkheden zowel bij werkmaatschappijen als op het hoofdkantoor. Het tempo van functiewisseling in de eerste jaren is hoog en het werk gevarieerd.

Indien wordt voldaan aan de zware Unilever managementeisen, bestaan er ruime carrièremogelijkheden. In Nederland, maar ook in het buitenland.

BELANGSTELLING?

Hebt u interesse en beantwoordt u aan het geschetste profiel, dan willen wij graag met u kennismaken. Richt uw sollicitatiebrief met curriculum vitae aan Ir. B.H.W. Wesselink, Algemene Personeelszaken Nederland, Sectie Management Development, Nederlandse Unilever Bedrijven B.V., Museumpark 1, 3015 CB Rotterdam. Of bel: 010-464 4256.

UNILEVER

'N WERELD VAN MOGELIJKHEDEN

doen dat nog. Ook dat contractonderwijs is geëvalueerd.'

'Moeten er aan de evaluatie directe consequenties worden verbonden, gebeurt dat ook?'

'Natuurlijk moeten er consequenties aan worden verbonden en het gebeurt ook. Soms zelfs te snel, zodat er maatregelen worden genomen betreffende bepaalde boeken, die later weer moeten worden teruggedraaid, omdat het inzicht van de studenten, naarmate ze verder zijn in hun studie, nogal eens verandert. Als je te snel bijstuurt, dan loop je de kans te gaan ontregelen.'

'Moeten er ook consequenties worden verbonden aan de evaluatie van de docenten zelf, als zij bijvoorbeeld slecht worden beoordeeld?'

'Ik vind dat dat wel zou moeten, maar het is zeer lastig om bepaalde prestaties aan één bepaalde docent toe te wijzen.'

'Heeft u uw didactische aantekening?'

'Nee, die heb ik niet. Maar ik ben wel met jullie eens, dat er ook op de onderwijscapaciteiten van een aan te stellen AIO, UD of UHD moet worden gelet. Als iemand van buiten wordt aangesteld, zonder enige onderwijservaring, dan vind ik dat je tegen zo iemand zou moeten kunnen zeggen: ga nu maar eens een cursus volgen. Onderwijservaring wordt, naarmate de groepen groter worden, steeds belangrijker.'

Als je je goede onderwijsdocenten volledig of voor 95% onderwijs laat verzorgen, dan wordt je trouwens wel in je formatie gekort. Iemand die voornamelijk onderwijs verzorgt, telt namelijk dubbel in je formatie. Ik vind dat een belachelijke regeling, waar we ook tegen hebben geprotesteerd, maar dat heeft niets geholpen.'

Bedrijfskundige afstudeerrichting

Net zoals de studie Bedrijfskunde aan de Technische Universiteiten van Eindhoven, Twente en Delft (in combinatie met Rotterdam) en die van de Rijksuniversiteit Groningen, geniet de bedrijfskundige afstudeerrichting op onze faculteit een groeiende belangstelling. Er is echter sprake van grote verschillen tussen de diverse universiteiten op het gebied van tijdsbesteding en onderwijsaanpak (zie tabel 1).

'U heeft over de bedrijfskundige afstudeerrichting gezegd dat het niet meer is dan een samenraapsel van vakken. Hoe verklaart u de populariteit? Is er sprake van gemakzucht onder de studenten, die zich uit in het kiezen van die richting waar een kleinere keuzemogelijkheid van vakken bestaat? Het samenstellen van een afstudeerpakket is nu eenmaal geen eenvoudige zaak.'

'De populariteit van deze afstudeerrichting en van de studie Bedrijfskunde is een landelijk verschijnsel. Ik schrijf het niet toe aan het feit dat je geen of althans minder vakken zelf hoeft te kiezen, anders zouden door de jaren heen veel meer mensen accountancy zijn gaan doen, daar hoef je

Tabel 1.

	tue	tut	r-d	rug
1. soc. wetenschappen	10	8	10	10
2. organisatieleer	10	9	28	33
3. rechten	2	3	10	8
4. economie	10	13	15	16
5. informatica	13	10	11	12
6. techniek	17	30	10	5
7. natuurkunde	8	10	--	--
8. kwantitatieve vakken	30	16	16	16

Het percentage tijdsbesteding aan de verschillende vakken per universiteit.

tue = Technische Universiteit Eindhoven

tut = Technische Universiteit Twente

r-d = Opleiding Bedrijfskunde

Rotterdam-Delft

rug = Rijks Universiteit Groningen

De vakken 1 t/m 4 zijn alfa-vakken en 5 t/m 8 beta-vakken. Opgeteld per faculteit, geeft dit het volgende beeld.

	tue	tut	r-d	rug
alfa-vakken	32	33	63	67
beta-vakken	68	66	37	33

Bron: Faculteit Bedrijfskunde van de Technische Universiteit Eindhoven.

zelf namelijk helemaal geen vakken te kiezen. Zeer belangrijk is volgens mij dat contact met het bedrijfsleven. Het is jammer dat we de echte bedrijfskundige opleiding niet van de grond hebben kunnen krijgen. De UvA is er echter wel weer mee bezig.' *'Wat vindt u van de vorm van onderwijs aan deze faculteit?'*

'De UvA heeft meer problemen dan Maastricht en Delft om probleemgericht onderwijs van de grond te krijgen. Ik vind dat nog steeds heel jammer en ik weet niet waarom het niet lukt om in het eerste jaar probleemgericht onderwijs te geven. Er is wel sprake van een bepaald thema, maar het is geen geïntegreerd onderwijs. Alles blijft een optelsommetje van de delen. Ik denk dat wanneer je een probleem tegelijkertijd vanuit verschillende gezichtshoeken, micro, macro en bedrijfs, benadert, de studenten enorm gemotiveerd kunnen raken en zelf ook in de boeken gaan duiken.'

'Indien u iemand een economische faculteit zou moeten aanraden, welke zou dat dan zijn?'

'Ik zou Rotterdam in ieder geval niet adviseren, omdat het daar veel te massaal is, verder niets ten kwade van de opleiding. Ik zou Groningen of Maastricht adviseren, omdat het daar nog klein en overzichtelijk is. Maastricht heeft als bijkomend voordeel, dat ze daar wel aan probleemgericht onderwijs doen.'

'Wat betreft de keuze van bepaalde vakken: de keuze mag best mede gebaseerd zijn op de kwaliteiten van de docent. Elk vak dat je nu niet doet kan je later nog doen in devorm van een cursus. Als je eenmaal hebt geleerd te studeren, mag dat geen probleem zijn.'

'Wat zijn volgens u belangrijke vakken voor een econoom?'

'Ik ben geneigd te zeggen: doe die vakken die je leuk vindt. Indien de voorlichting over bepaalde vakken te wensen overlaat, loop dan gewoon een aantal colleges aan het begin van het trimester. Op die manier maak je in ieder geval een bewuste keuze. Als je een heel duidelijk toekomstbeeld hebt, dan moet je natuurlijk je vakkenpakket aanpassen aan dat beeld, b.v. commerciële functie.... marketing en externe organisatie. Prod. management.... informatica en interne organisatie. Controller.... géén marketing.'

'Hoe belangrijk is het vak informatica voor een econoom?'

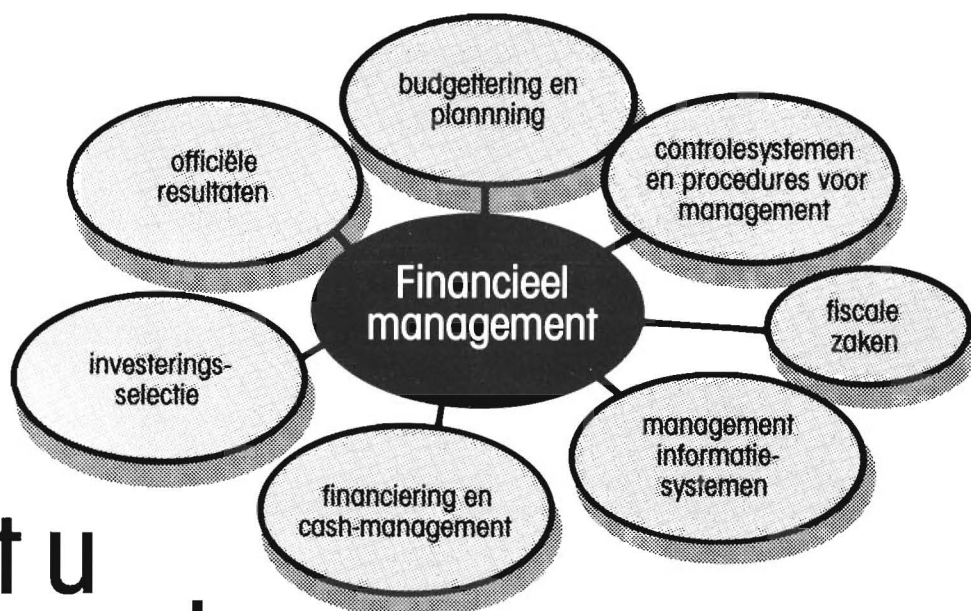
'Ik denk dat dat vak om twee redenen belangrijk is, ten eerste omdat dat vak je toekomstmogelijkheden vergroot en ten tweede zal iedereen die een beetje positie binnen het bedrijfsleven bekleedt er mee te maken hebben. Een econoom dus ook.'

Vakgebied

Elk vakgebied kent zijn trends, zo ook de organisatie- en advieswereld. Het begon met de organisatie op de werkvloer, daarna kregen planningssystemen en communicatie binnen het bedrijf de aandacht. In de VS is ook nog de organisatieontwikkeling m.b.v. mensen uit het bedrijf zelf ontstaan, dus niet gedictieerd van bovenaf. Ansoff is gekomen met strategische besluitvorming en planning, dit weer gevolgd door strategisch management. Nu is het dan de cultuur van het bedrijf van o.a. Peters en Waterman.

'Cultuur is het hele stelsel van normen en waarden zoals die zich ook naar buiten toe manifesteren: huisstijl, omgangsvormen binnen het bedrijf, IBM: "wij ontslaan nooit iemand". Dan heb je ook nog het familiebedrijf met paternalisatie als kenmerk.

Elementen van cultuur weerspiegelen zich in de organisatie van het bedrijf, een element, symbool, kan bijvoorbeeld zijn dat de directie op de bovenste verdieping huist, wat als achtergrond kan hebben dat er een grote afstand is tussen de directie en het lager personeel. Een ander cultuuraspect kan de verering zijn van bedrijfshelden. De huidige trend zegt dus eigenlijk dat die cultuur belangrijker is dan de structuur van een bedrijf. Toch moet er opgepast worden dat dit cultuurdenken niet te ver doorschiet en in de plaats komt van andere reeds ontwikkelde gedachten over bedrijfsorganisatie. Bij organisatieontwikkeling hebben we iets dergelijks ook gehad. Er is een hele strijd geweest tussen

Heeft u interesse in financieel management? Denk dan ook eens aan Shell...

Waarom?

Omdat de Koninklijke/Shell Groep van maatschappijen erg groot is, hoe je het ook bekijkt. De omzet, winst, activa en cash-flow zijn enorm en de geografische spreiding is groter dan die van welke andere onderneming ook.

Decentrale-structuur

Shell-maatschappijen hebben een grote mate van autonomie dank zij een verregaande decentralisatie van verantwoordelijkheden. Door middel van regelmatige jobrotatie zal men in verschillende van deze maatschappijen in binnen- en buitenland werkzaam zijn.

Meedenken over beleid

Financiën heeft door de aard van de functie te maken met alle bedrijfssectoren, zoals olie, aardgas, chemie en kolen. Onze financiële managers leveren een actieve bijdrage in het gezamenlijke beslissingsproces binnen het managementteam. Zo'n team kan bestaan uit ingenieurs, commerciële mensen en managers uit andere disciplines. De financiële manager houdt zich dus bezig met strategische besluitvorming op topniveau. Een belangrijk aspect hierbij is dat hij (of zij) meewerkt aan de formulering van de ondernemingsdoelstellingen en aan de realisatie daarvan.

Informatie voor management

Financiën verschaft het management de bestuurlijke informatie, die van groot belang is voor de besluitvorming op topniveau; daartoe worden informatiesystemen ontwikkeld en geïmplementeerd.

De extra dimensie

De activiteiten waarmee we ons bij Shell bezighouden zijn vaak van vitaal belang voor de lokale economie. Dit betekent dat men te maken krijgt met overheden, centrale en commerciële banken, belastingdiensten en vele anderen buiten het bedrijf.

Tenslotte moeten managers in staat zijn goed met mensen om te gaan van verschillende nationaliteiten en culturen. Daarbij moet rekening worden gehouden met de verschillende aspiraties en mogelijkheden van mensen.

Als hetgeen we hierboven -summier- vertelden over het werken in de financiële organisatie van Shell, u aanspreekt en u in de laatste fase van uw economie of bedrijfskunde studie bent aangekomen, vraag dan een sollicitatieformulier aan bij:

Shell Internationale Petroleum Maatschappij B.V.,
afdeling PNEH/13,

Postbus 162, 2501 AN Den Haag,
telefoon 070-772226.

**Shell Internationale Petroleum
Maatschappij BV**

Carel van Bylandtlaan 30, Den Haag.

organisatie-adviseurs over de vraag of de organisatie-adviseur degene was die kant en klare oplossingen aanbracht of alleen begeleider was van diegene die bij het probleem zelf oplossingen probeerde te vinden. Uit het proefschrift van Van den Bunt bleek duidelijk dat het niet of/of was maar dat de organisatie-adviseur beide benaderingen moest gebruiken. Zo is er evenwicht ontstaan, tot iemand in het vakgebied weer iets nieuws ontdekt en er een volgende strijd losbarst.'

'U heeft eens een werkje uitgebracht met de titel: Wie beslist er nu eigenlijk? Dat ging over arbeiderszelfbestuur in Joegoslavië. Had u toen een speciale band met vormen van arbeiderszelfbestuur?'

'Ja, na een excursie in Joegoslavië hebben we na de interessante ervaringen daar besloten om met één van de instituten van de universiteit van Zagreb een gezamenlijk project op te zetten. We hebben toen de strategische en operationele planning van een Nederlandse en een Joegoslavische hoogoven onderzocht en vergeleken. We hadden toen, en nu nog overigens, een bepaalde interesse in medezeggenschapsvormen, vandaar dat we in Joegoslavië zijn gaan kijken. Op onderdelen zijn er natuurlijk elementen van het arbeiderszelfbestuur die nu in Nederland in de vorm van medezeggenschapsraden en ondernemingsraden naar voren beginnen te komen. Alleen hebben de arbeidersraden in Joegoslavië de volledige macht en blijven de vormen die hier voorkomen slechts adviserend. Er zijn wel gevallen bekend in Nederland dat de arbeiders een ter ziele gegaan bedrijf overnamen, maar na verloop van tijd zag je toch weer het leiderschapspatroon ontstaan. Uit de praktijk blijkt ook dat je moet oppassen als je iedereen over alles laat meebeslissen, dan kan het weleens uit de hand lopen. Bij bepaalde instituten van maatschappelijk werk merk je dat men vaak ideologisch vast zit, in de trant van 'dat moeten we allemaal in de groep gooien, met elkaar bespreken'. Je ziet dat men dan veel meer tijd kwijt is met het praten over eigen functioneren, dan zich met de cliënten bezig te houden. Een extreem voorbeeld: een organisatie-adviseur vond na een onderzoek bij zo'n stichting dat men 15% van de tijd aan de cliënten besteedde en de rest nodig had om over eigen functioneren te praten. Hun weerwoord was dat ze die tijd nodig hadden om de kwaliteit en effectiviteit van de cliëntenhulp te garanderen. Dit kan je natuurlijk zeggen zolang je die subsidie krijgt. In het bedrijfsleven nekt zich dit natuurlijk op den duur.'

De opvolger

Als opvolger is inmiddels dr Th.P. van Hoorn benoemd. Na vele aanbiedingen van buiten te hebben afgeslagen, is hij 1 november tot de kring der hoogleraren toegetreden. Wij vroegen hem naar zijn erva-

'Ik apprecieer Verburg vanwege zijn rechtvaardigheid, afgewogenheid, redelijkheid en zorgvuldigheid, een ongelooflijk integere man'

ringen met Prof. Verburg, zij kennen elkaar al sinds jaar en dag.

Van Hoorn: 'Verburg is een diplomaat, ik denk dat hij voor de faculteit en de universiteit geweldige verdiensten heeft als conflictbestrijder. Zeker in zijn rol direct na de Maagdenhuisrellen als kanselier.

Hij is verder zeer bescheiden, jaren later hoor ik iets en vraag dan verbaasd: "was je ook bij dié rel betrokken?". Bestuurlijk, als decaan en als conflictbestrijder tussen verschillende vakgroepen heeft hij een enorme staat van dienst. Verburg is een goed econoom. Hij heeft niet echt veel gepubliceerd, hij is geen De Jong. Nuttige dingen die hij gedaan heeft zijn tal van publicaties op het terrein van doorlichting en besluitvorming. Hij heeft ook veel leiding gegeven aan allerlei wetenschappelijk werk. Hij is bestuurslid van het S.E.O en het Mathematisch Centrum. Al met al heeft hij zich meer bezig gehouden met de organisatie van allerlei research dan met de research zelf.

Hij werd ook vaak door de faculteit uitgeleend, bijvoorbeeld bij zijn activiteiten rondom de organisatiestructuur van het AMC. Verburg is geen man die zich aanmeldt. Gevraagd als lector, gevraagd als hoogleraar, wordt gevraagd om te bemiddelen. De Brauw heeft hem toen na zijn Kanselier-Directeurschap naar Den Haag gehaald en tegen hem gezegd: "jij bent de man voor de planning van het post-secondaire onderwijs".

Hij werd Kanselier-directeur op het Maagdenhuis, maar had als voorwaarde dat ik hem dat jaar als hoogleraar zou waarnemen. In die zin heb ik hem twee keer opgevolgd. In de afgelopen twintig jaar zijn we veel voor elkaar ingesprongen en hebben niet één keer ruzie gehad. We zijn echt vrienden. Ook heb ik veel andere aanbiedingen van andere universiteiten, om bij hun hoogleraar te worden, afgeslagen. Ik heb ook een eigen adviseurspraktijk, maar de persoon Verburg heeft me natuurlijk ook een beetje hier doen blijven. Hij is een echte leermeester voor me geweest en heeft met zoveel woorden laten blijken dat hij mij wilde hebben.

Verder heb ik ook een speciale band met de Universiteit van Amsterdam. Toch heb ik niet echt zitten wachten op het vrijkomen van deze functie."

'Van Hoorn is anders, Van Hoorn doet het anders, heeft u al enig idee wat u anders zal doen?'

'Ik betreed een heel ander terrein, ik ben meer een onderzoeker. Verder lijkt het me nuttig om de studenten meer te confronteren met de lieden die het vak in de praktijk uitoefenen. Ik denk aan meer gastdocenten.'

'Ik apprecieer Verburg vanwege zijn rechtvaardigheid, afgewogenheid, redelijkheid en zorgvuldigheid, een ongelooflijk integere man.'

'Verburg is een enorm goed jurist, zijn brieven zitten zeer bekwaam en precies in elkaar. Hij heeft een enorm inzicht in procedureregels. En omdat hij een halve jurist is maakt hem dat zo'n bekwaam bestuurder.

Al die kwaliteiten van Verburg maken het natuurlijk wel moeilijk om zo'n man op te volgen.'

Nicolaas Heij en Henry Tjoe-Ny

Arbeidsmarkt en ongelijkheid: Monter door het moeras

De arbeidsmarkt fungeert nog altijd als centrale institutie bij de totstandkoming van ongelijke posities in de samenleving. Dat is de bindende gedachte in het VF-programma dat voluit de titel 'Arbeidsmarkt en maatschappelijke ongelijkheid' draagt. De ongelijkheid op de arbeidsmarkt zelf manifesteert zich in de verschillende functies die werkenden bekleden, met bijbehorende verschillen in inkomen, verantwoordelijkheid en werkomstandigheden, en in de verschillende kansen op werkloosheid. Daarnaast geldt dat uitkeringen krachtens de sociale zekerheid gerelateerd zijn aan de positie op de arbeidsmarkt. Inkomen uit vermogen speelt slechts een geringe rol in Nederland en de inkomensverdeling wordt dus in feite gedetermineerd door de relatie die individuen hebben tot de arbeidsmarkt of hadden.

In samenwerking met onderzoekers uit Rotterdam, Utrecht en (binnenkort) Leiden en financieel gesteund door o.a. ZWO, de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek en het Ministerie van Sociale Zaken wordt aandacht geschonken aan de vele manieren waarop ongelijkheid via nauwe of afstandelijke relatie met de arbeidsmarkt to stand komt. Deelnemers in onze faculteit zijn H. Biens, M. Bruyn-Hundt, J. Hartog, J.G. Odink, H.A. Pott-Buter, extern gefinancierde onderzoekers H. van Opheim en E. Mekkelholt en de student-assistenten N. Vriend en M. Visser. Daarin is ruimte voor beschrijvend en voor analytisch onderzoek, en dan is uiteraard juist interactie tussen die componenten vaak verhelderend en vruchtbaar. In de beschrijvende sfeer is veel empirisch onderzoek verricht naar de personele inkomensverdeling en het verloop daarvan in de tijd, alsmede naar de omvang van de inkomensherverdeling in Nederland (afhankelijk van de maatstaf wordt de primaire inkomensongelijkheid gereduceerd met 50 tot 75% in de besteedbare sfeer). Recent is een uitvoerig rapport gereedgekomen over de arbeidsmobiliteit in Nederland, waaruit o.a. naar voren komt dat een groot deel van de mobiliteitsdaling in de laatste vijf jaar eerder conjunctureel dan structureel is. Er is beschrijvend onderzoek naar de internationale arbeidsmobiliteit naar en uit Nederland in de naoorlogse periode, waarin de omslag van emigratie- naar immigratieland in de jaren zestig wordt gedocumenteerd, en de positie van gastarbeiders in kaart wordt gebracht. Er is onderzoek dat de ongelijke verdeling van mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt beschrijft en empirisch inzicht geeft in de achterstand van vrouwen in beloning en in bereik van functies. Ook de ongelijke behandeling van vrouwen in de sociale zekerheid is re-

gelmatig belicht. Er is onderzoek dat ingaat op de verschillen in schoolloopbaan en op de effecten van schooluitval. Al enkele decennia verlaat in Nederland 35 tot 40% van de jaarlijkse lichting schoolverlaters de laatstbezochte school zonder het bijbehorende diploma; oorzaken en gevolgen daarvan worden bestudeerd. Het zijn allemaal flarden documentatie die op zich bijdragen aan een scherper inzicht in de werking van de arbeidsmarkt, maar die aan waarde winnen omdat ze ook de invoer vormen voor analytisch onderzoek.

Het analytische onderzoek gaat vrijwel steeds uit van de neoklassieke theorie. Dat betekent dat als uitgangspunt theoretische structuren worden gekozen waarin individuele gezinnen en ondernemingen rationeel handelen en die akties kiezen die hen het grootste voordeel bieden, met inachtnemen van allerlei randvoorwaarden. De markt is daarbij potentieel een efficiënt mechanisme voor het coördineren van al die individuele wensen en transacties. Let wel: potentieel. Zowel vanuit theoretische overwegingen (in ideaaltypische structuur) als vanuit praktische observaties (institutiële belemmeringen) zijn kanttekeningen te maken bij en zelfs fundamentele bezwaren aan te voeren tegen deze visie. Ook daaraan wordt recht gedaan in het onderzoekprogramma.

Partieel onderzoek naar het gedrag van de individuele deelnemers aan het economisch leven, geschiedt meestal binnen het neo-klassieke kader: individuen maximaleren hun doelstellingsfunctie binnen de gegeven beperkingen en randvoorwaarden. Zo worden beslissingen over onderwijsdeelname geanalyseerd, over deelname aan betaalde arbeid door gehuwde vrouwen, over verandering van werkgever, over accepteren van een baan vanuit een situatie van werkloosheid, over aannemen van sollicitanten voor openstaande vakatures, etc.

Bij de analyse van het functioneren van de arbeidsmarkt wordt het neoklassieke kader zelf ook ter discussie gesteld. Immers, er zijn in het oog springende verschillen tussen de arbeidsmarkt en de bloemenveiling in Aalsmeer. Waar het om gaat is, hoe verreikend die verschillen zijn. In hoeverre betekenen die verschillen dat de theoretische uitgangspunten van marktmodellen moeten worden geamendeerd bij toepassing op de arbeidsmarkt? In hoeverre hebben die verschillen gevolgen voor de evaluatie van de markt als coördinatiemechanisme? Wat zijn de kosten en opbrengsten in dit verband van overheidsingrijpen, in de vorm van regulering en verdelingsbeleid? Voor de hand liggende vraag, maar geen voor de hand liggende antwoorden. Ook in de internationale literatuur kan men spreken van een waterscheiding tussen onderzoekers die de potentiële weldadigheid van het prijsmechanisme als uitgangspunt nemen en onderzoekers die juist het fundamentele falen daarvan als vertrekpunt kiezen. Maar het is wel een waterscheiding in een moerassig gebied, waar de waterlopen nogal eens verlegd worden. En om de beeldspraak, die zo mooi past bij ons land ('een gezellige moerasdelta', volgens Reve, met vooral 'trage rivieren' volgens Marsman) maar 'even vol te houden: in dat zompige veld proberen we soms een stukje land droog te leggen. Daarbij beseffen we natuurlijk terdege dat het vaak kleine stukjes zijn, maar toch. Zo is bijvoorbeeld de neo-klassieke benadering bestreden met de zgn. segmentatietheorie, die de arbeidsmarkt vooral interpreteert als een sterk verbrokkelde structuur, met tamelijk rigide afscheidingen tussen die compartimenten. Uit ons onderzoek komen aanwijzingen dat de neoklassieke benadering voor deze theorie zeker niet hoeft te worden ingeruild. Er is een omvangrijk en gedetailleerd onderzoek naar de na-oorlogse loonontwikkelingen in Nederland, dat vanuit de diverse theoretische modellen toetsbare hypothesen tracht af te leiden, en die confronteert met de Nederlandse ervaringen. Lonen blijken daarin heel duidelijk te reageren op schaarsteverhoudingen. Er is onderzoek dat een samenhangende structuur probeert aan te brengen in de allocatie van individuen (de verdeling over functies van verschillende

vervolg op pagina 19

Beleggingsclubjes: de weg naar rijkdom?

De laatste jaren is het aantal beleggingsclubjes explosief toegenomen. Zo heeft de Nederlandse Centrale Vereniging van Beleggingsstudieclubs (NCVB) haar ledental binnen tweeënehalf jaar zien verdubbelen. Voor ons een reden om uit te zoeken wat een beleggingsclub nu precies inhoudt. Bestaan de leden vooral uit flitsende yuppies of zijn het louter hobbyisten die uit hun postzegelverzameling zijn gegroeid?

De meeste beleggingsclubs bestonden vroeger uit vrouwen waarbij de gezelligheid van het samenzijn voorop stond. Tegenwoordig zijn er aanmerkelijk meer mannenclubs dan vroeger. Bij deze clubs neemt het behalen van een goed rendement, het zoeken naar de juiste beleggingen, een belangrijkere plaats in dan bij de vroegere vrouwenclubs.

Deze particuliere beleggingsclubjes bestaan naast de professionele beleggingsinstellingen voor particulieren zoals de Robeco-groep. Deze instellingen hebben de beschikking over actuele en betrouwbare informatie en relatief lage transactiekosten. Daardoor halen zij vaak een redelijk hoog rendement. Wat is dan de reden om niet daarin geld te steken maar een eigen beleggingsclubje op te richten? Het blijkt dat de voornaamste reden is dat het boeiend en leerzaam is om door zelf genomen beslissingen proberen kapitaal te vermeerderen.

Studentenclubs

Wij hebben ons vooral gericht op studentenbeleggingsclubs. Bij deze clubs is het belangrijkste doel veelal te leren hoe te beleggen. Het ledental van deze groepjes varieert van vijf tot twintig leden. Dit ledenbestand bestaat uit actieve en passieve leden. In tegenstelling tot passieve leden verzamelen actieve leden informatie over de verschillende fondsen en beslissen zij mee over waarin het geld wordt gestoken. De passieve leden zijn vaak kapitaalkrachtige ouders of kennissen die geld geven.

De clubs zijn uit praktische overwegingen meestal besloten. Het is namelijk erg moeilijk te bepalen wat een nieuwkomer in moet leggen als de club al een tijdje bezig is en in hoeverre hij of zij meedeelt in de behaalde winsten of verliezen. Nog moeilijker en vaak zelfs onmogelijk is het te bepalen wat uitbetaald moet worden als iemand uittreedt. Om dit soort problemen te voorkomen wordt soms in de statuten vastgelegd dat iedereen gedurende de hele vooraf bepaalde tijd mee moet blijven doen. Na een tijd wordt de club dan opgeheven, het geld verdeeld en kan eventueel een nieuw clubje opgericht worden.

Organisatie

Bij de oprichting leggen de leden een beginbedrag in. Dit bedrag kan variëren van honderd tot duizend gulden. Daarna be-

taalt ieder lid per maand een vast bedrag van een paar tientjes.

Dit geld wordt vaak betaald uit inkomen of maandgeld en is meestal geen probleem. Dit geld wordt op de Amsterdams aandelenmarkten (officiële markt en parallelmarkt) belegd. Echter niet op de optiebeurs en de buitenlandse beurzen. Dit is namelijk erg riskant, omdat daar goede actuele informatie voor nodig is en die is vaak niet beschikbaar. Verder zijn de kosten erg bezwaarlijk, deze kunnen oplopen tot f50,- per transactie.

Om het risico te beperken wordt het geld in meerdere, veelal solide, fondsen belegd. Deze spreiding maakt het beleggen natuurlijk ook boeiender.

Het vergaren van informatie is bij sommige clubs zo georganiseerd dat ieder lid zorg draagt over een bepaalde sector, zoals Hi-Tech of verzekeringsmaatschappijen. Ieder krijgt de verantwoordelijkheid over een bepaalde sector en houdt hiervan de berichtgeving en de aandelenkoersen bij. Deze manier is een van de betere om de boel goed te organiseren. Een andere wijze, die beter als een georganiseerde chaos is te beschrijven, is die waarbij ieder de fondsen die hij of zij interessant vindt, bijhoudt.

Heftige discussies

De benodigde informatie wordt uit opinie-weekbladen, kranten en speciale beleggingstijdschriften, zoals Beleggers Belangen, gehaald. Ook banken geven regelmatig bulletins uit met veel nuttige informatie. Uit de informatie worden de argumenten gehaald waarmee iemand de aankoop van bepaalde fondsen bepleit. Dit wordt dan besproken in de periodieke vergadering van actieve leden, waarin men gezamenlijk beslist welke transacties er gedaan zullen worden. Als er nieuw maandgeld is te besteden, geeft dit meestal geen problemen. Deze ontstaan wel wanneer er geen nieuw geld is te besteden en dus voor de aankoop van fondsen andere fondsen moeten worden verkocht. Dit leidt dan vaak tot heftige discussies.

Rendement

De clubs zijn bij het beleggen vaak op de lange termijn gericht. Het totale rendement is veelal niet zo hoog en varieert van nul tot circa tien procent. Per fonds komen echte flinke winsten of verliezen van dertig

procent wel voor. Op aandelen Tulip worden bijvoorbeeld flinke winsten behaald, terwijl op bouwmaatschappijen behoorlijke verliezen werden geleden.

Het rendement is niet altijd afhankelijk van de tijd die aan het beleggen besteed wordt. Zo bleek uit ons onderzoek dat een groep die er relatief veel tijd in stopt minder rendement behaalt dan een andere groep die er minder tijd in stopt. Hieruit blijkt de moeilijkheid van het beleggen.

Coach

Een laag rendement blijkt vaak het gevolg van ongefundeerd aankoopbeleid in de beginperiode van een beleggingsclub te zijn. Het is daarom handig dan hulp te hebben van een coach of iemand van het NCVB. Deze persoon, met enige ervaring in het beleggen, kan helpen bij het opstellen van de statuten en het op de juiste plaats en manier vergaren van de benodigde informatie.

Als een club besluit de hulp van een coach in te roepen, is het belangrijk dat beide partijen duidelijk weten wat men van elkaar verwacht. Wanneer dit niet het geval is kan dit aanleiding geven tot onnodige conflicten. Een van de dingen waarover duidelijkheid dient te bestaan is waar het accent van de club precies ligt. Staat de gezelligheid voorop, de bestudering van het beleggen of het beleggen op zichzelf (het streven naar een zo hoog mogelijk rendement). Ook is vooraf duidelijkheid gewenst over in hoeverre de coach invloed uit mag oefenen op het aankoopbeleid. Anders kan de situatie ontstaan dat de coach in feite de 'baas' van de club is en dat daardoor moeilijkheden ontstaan.

Creatief

De meeste beleggingsclubs doen meer dan alleen vergaderen over hun beleggingen. Men gaat vaak mee op door de NCVB georganiseerde excursies naar bedrijven. Voor deze excursies bestaat over het algemeen een zeer grote belangstelling. Zo zijn enkele leden van een club meegeweest met een excursie naar de Hoogovens. Zij deden dat vooral om eens een bedrijf van binnen te bekijken. De informatie die ze op de excursie kregen bleek echter van weinig belang voor hun beleggingsstrategie te zijn, omdat deze daarvoor te beperkt was.

vervolg op pagina 21

Jansen en Jansens in China

Afgelopen zomermaanden waren Jan-Arnooud Calkoen en Jan-Michiel Alberdingk Thijm - om precies te zijn van 1 juli tot 3 september - in China, zowel in de volksrepubliek als Taiwan.

Hun doelstelling was zoveel mogelijk te bekijken en begrijpen wat er in China gaande is op politiek en economisch gebied.

Het is onmogelijk om van deze reis in een paar regels een verslag te doen, vandaar dat hieronder van elk "slechts" een dagboekfragment volgt.

Het is rond één uur als we door de stad fietsen, een drukke winkelstraat in Beijing. De Chinese hoofdstad is onze laatste bestemming in China. Wij zijn nu al zo'n twee maanden op reis en zullen van hieruit met de Transsiberië naar huis treinen.

Mijn reisgenoot die aan chronische honger lijdt stelt voor wat te gaan eten. Al gauw zien we een restaurant. Er is geen fietsparkeerterrein in de buurt dus moeten de fietsen naar illegaal tegen een boom.

Het is een relatief schoon eethuisje en het personeel lacht ons vriendelijk toe. De kok, een joviale dikzak, vraagt wat we willen eten. We wijzen op de soep die onze buurman met veel lawaai zit weg te slurpen.

Er komen twee jongens binnen, netjes gekleed en bebrild. Ze zien ons zitten en vragen of ze aan mogen schuiven. Voorzichtig vraagt de oudste van de twee waar we vandaan komen. "Guhlan", Holland, zeggen wij en vervolgens start het ons inmiddels bekende ritueel van een gesprek beginnen. Zij: "Oh, Holland. Dat is een mooi land, schoon en rijk". Wij: "Jullie Engels is heel goed". Zij: "Nee ons Engels is heel slecht. Wij spreken maar een klein beetje".

Onze nieuwe vrienden Ho en Li blijken studenten te zijn aan de TH van Beijing. Ze volgen daar een zeer prestigieus postdoctoraal programma.

De kok komt met het eten en Li zegt: "Hij is de eigenaar van dit restaurant, een hele rijke man".

Werd tien jaar geleden iemand met een eigen onderneming als bourgeois revisionist gebrandmerkt en verketterd, nu, sinds de economische hervormingen van Deng Xiaoping (Deng Kleine Fles), mag het weer. In alle bedrijfstakken schieten de nieuwe onderneminkjes uit de grond. Vaak geholpen met geld van familie uit het buitenland.

Ho en Li vinden dat het de goede kant opgaat met China. "Met behulp van onze Westerse vrienden zal het Moederland weer rijk en machtig worden". Onder het motto van de Vier Modernisering* moet het land opklimmen tot het welvaartsniveau van de VS en Japan.

"Zo'n enorme economische ontwikkeling kan niet zonder een drastische politieke verandering gerealiseerd worden. Daarvoor heb je meer vrijheid nodig, winstprikkel en concurrentie en het allerbelangrijkste: democratie", zeggen wij.

Er ontspint zich een discussie waarbij de invloed van het volk op haar regering in China met deze invloed in Nederland wordt vergeleken. Zoals iedere communistische staat is China er trots op dat alle produktiemiddelen aan de staat toebehooren en dus aan het volk. De staat is immers het volk. Dit is de officiële lezing. Het tragische is dat bijna iedereen weet dat dit onzin is. Een parlement dat eens in de vier jaar samenkomt en alle plannen die het wordt voorgelegd unaniem goedkeurt, kan niet meer genoemd worden dan een troep goed gedresseerde aapjes. Ook Li en Ho weten dit. Ze lachen verlegen omdat wij het zo direct uitspreken. Een situatie zoals die in Nederland zijn ze niet gewend. Het Hemelse Mandaat**, het bestaansrecht van vele eeuwen dynastieën, geldt nog steeds voor de moderne Chinese staatsvorm.

We merken dat we iets te ver zijn gegaan met onze discussie. Alleen maar negatieve kritiek geven is zeer ongepast in China. De harmonie wordt weer hersteld met de opmerking dat democratie en inspraak Westerse ideeën zijn en vreemd aan de Chinese traditie. Li en Ho knikken en spreken de hoop uit dat dit in de toekomst zal veranderen.

De maaltijd is ten einde. We willen afscheid nemen maar Ho en Li staan er op dat we een kijkje komen nemen op hun universiteit. Het is een flink eind fietsen, helemaal voorbij de noordelijke buitenwijken. Onderweg vertelt Ho mij dat hij tijdens de Culturele Revolutie, als kleine jongen van zes, een Rode Gardist was. Hij oefende zich toen in het opdreunen van Mao-citaten uit het Rode Boekje. Er zijn verhalen bekend van ouders die gearresteerd werden omdat één van hun fanatieke kinderen een Engels boek in de kast aantrof. Deze tijd lag gelukkig ver achter Ho net als zijn verdere politieke interesse, zou later

blijken.

Bij de poort van de campus staat een groot beeld van Mao. Eén van de weinige die er nog zijn in China. Hij staat er als symbool voor de verschrikkelijke dingen die er tijdens de Culturele Revolutie zijn gebeurd met het academisch onderwijs (volledige sluiting), wordt ons verteld.

De rondleiding begint bij de bibliotheek. Ondanks de zomervakantie is het er helemaal vol. Ik proef de sfeer van de UB tijdens drukke tentamenperiodes. Bij nadere bestudering blijken het niet alleen studieboeken te zijn waar men zo ijverig in verdiept is. Hier en daar worden de Chinese equivalenten van de Viva, Nieuwe Revu, etc. aandachtig gelezen. De bibliotheek heeft nog een speciale afdeling voor buitenlandse technische tijdschriften. Deze is alleen toegankelijk voor post-doctorale studenten. Echter na kort onderhandelen en zwaaien met onze Taiwanese studentekaarten mogen we naar binnen. Russische, Amerikaanse, Japanse en Duitse vakbladen liggen hier ter inzage. Variërend van motorfietsonderhoud tot kernreactorbouw.

De volgende bestemming is de aula. Toch ook hier weer de onsterfelijke geest van Mao: foto's en spreuken sieren de muren. Op een grote tafel staat een maquette van de campus. Het is een enorm complex compleet met flatwijken voor de 10.000 inwonende studenten.

Naast de aula is een miniatuurversie van de Verboden Stad (het paleizencomplex in Beijing waar de almachtige keizers woonden). Dit is de residentie van de rector magnificus.

Van hier fietsen we via diverse andere gebouwen naar de nieuwe flat van Ho en Li. Ze delen hier een kamer van 3 x 5 m met nog een student. Alle voorzieningen zijn gratis: de huisvesting, studieboeken, collegegeld. Hierbij krijgen de studenten nog ongeveer f 40,- per maand waarvan ze hun eten kunnen kopen. Niet iedereen kan hiervan rondkomen en dan passen de ouders, voorzover deze kapitaalkrachtig zijn, bij: Geld is echter niet waar het om draait in de Chinese maatschappij. Een minister

bijvoorbeeld verdient maar zo'n f 200,- per maand. Connecties, achterdeuren in het Chinees, is wat het leven aangenaam maakt.

Het is inmiddels weer tijd om te eten. De mensa heeft een groot terras zodat we buiten kunnen eten. Li haalt een groot bord "shao mai" (gehakt in een jasje van gestoomd deeg) en vier literflessen bier, na thee de meest gedronken drank.

"Zouden jullie partijlid willen worden", vraag ik. "Ik ben al partijlid", zegt Ho, en Li daarop: "Als ik afstudeer word ik het ook, als je zo'n goede opleiding krijgt als wij dan mag dat bijna automatisch." "Maar jullie geloven toch helemaal niet in het communisme?" Om zoveel naïviteit moeten ze een beetje lachen. "Als je lid bent van de Communistische Partij gaan er veel meer deuren voor je open. Het is belangrijk voor onze carrières." "Maar", proberen wij nog even, "al die ideeën over democratie en zo, dat waren jullie toch met ons eens. Gaan jullie daar dan ook iets mee doen als je de kans krijgt?" Nu moeten ze pas echt lachen.

* Met de Vier Modernisering wordt bedoeld de snelle ontwikkeling van de landbouw (1), industrie (2), wetenschap en technologie (3) en defensie (4).

** De Chinezen geloofden dat de keizer de zoon van de hemel was en hieraan zijn autoriteit ontleende.

Na een treinreis van meer dan 1600 kilometer stapten we gebroken uit in Hang Zhou. De stad is beroemd om zijn West-Lake, een zoetwaterkom omgeven door heuvels en tuinen. De oevers staan vol met paviljoenen en tempels. De rust wordt zo nu en dan verstoord door zenuwachtig gegiechel van pas getrouwde stelletjes. Sommigen wagen het zelfs om hand in hand langs het water te flaneren. In de parken worden liedjes van Simon en Garfunkel gespeeld en gezongen. We keken onze ogen uit; is China dan wel een ontwikkelingsland? We lieten ons met een riksja naar een fietsenverhuurder rijden.

Nu we onze fietsen hadden, werd het tijd om een geschikte slaappleats te vinden. De hotels zijn in Hang Zhou ingeschoten op rijke Amerikanen, en dus niet geschikt voor ons. Gelukkig hadden we op ons overzichtskaartje twee universiteiten ontdekt. Bij de eerste universiteit vingten we bot en de tweede verkeerde in diepe rust. Men vroeg ons of we in de namiddag nog eens terug zouden kunnen komen. Om de tijd wat te doden besloten we terug naar het meer te fietsen om daar wat verkoeling te zoeken bij één van de vele ijskarretjes.

Al fietsende werd mijn aandacht getrokken door een middelbare school. Misschien zouden we daar wel een slaappleats kunnen vinden. We stonden wat te draaien bij de ingang toen we aangesproken werden door een jonge vrouw. "Can I do something for you? But maybe you better go upstairs. I only speak little english." De vrouw bleek getrouwd te zijn met een wiskundeleraar en woonden met nog meer leraren op het schoolterrein. De huisjes waren nog niet zo lang geleden gebouwd en zagen er primitief maar verzorgd uit. We werden voorgesteld aan de familie Chang. Meneer en mevrouw Chang doceren Engels. Zij waren duidelijk de aangewezen mensen binnen de gemeenschap om ons te helpen.

Onze gebruikelijke beleefdheden waren nauwelijks nodig; we werden direct uitgenodigd om binnen te komen. We dronken thee, vertelden hoeveel broertjes en zusjes we hadden en lieten onze familiefoto's rondgaan. Met veel eerbied werd er naar het rijke nageslacht gekeken. Ze wilden ons graag helpen, maar eerst moest er gege-

er voor dat meneer en mevrouw Chang werden overgeplaatst. Hij werd gymleraar en zij gaf Chinese les.

Pas acht jaar na het einde van de culturele revolutie konden meneer en mevrouw Chang eindelijk aan het werk beginnen dat ze altijd al geambieerd hadden. Ze mochten allebei engelse les gaan geven aan de prestigieuze 15e middelbare school van Hang Zhou. Nu is engels het populairste vak op school. Zij staan in het middelpunt van de belangstelling en worden met veel egards behandeld.

Ze laten zich de belangstelling niet zomaar aanleunen, maar verdiepen zich zo goed als het gaat in het buitenland en zijn niet alleen maar geïnteresseerd in de westerse taal of techniek. Ook onze cultuur en gewoontes hebben hun aandacht. Nu mag de familie Chang haar interesse voor het westen openlijk laten blijken, maar toch niet zonder moeilijkheden. Mevrouw Chang vertelde dat haar zuster, die een economiestudie voltooid heeft, nu een belangrijk partijlid is. Zij heeft grote moeite met de vrije ideeën van mevrouw Chang.

ten worden. Nu het ijs gebroken was, kwamen de verhalen pas echt los.

Vader en moeder Chang vertelden ons over hun studietijd. Zij studeerden aan de Universiteit van Peking tijdens de culturele revolutie, waar Rode Gardisten hen het studeren zo goed als onmogelijk maakten. Engels was een imperialistische taal. De meeste tijd werd besteed aan het uit het hoofd leren van citaten van Mao. Aan het eind van hun studie werden de meeste studenten gedwongen om op het platteland te gaan werken. Vader en moeder Chang werden twee jaar naar het platteland verbannen. Ze leefden er onder barre omstandigheden. De imperialistische bourgeois studenten moesten er leren wat het gewone volk onderging en werden gebruikt als slaven.

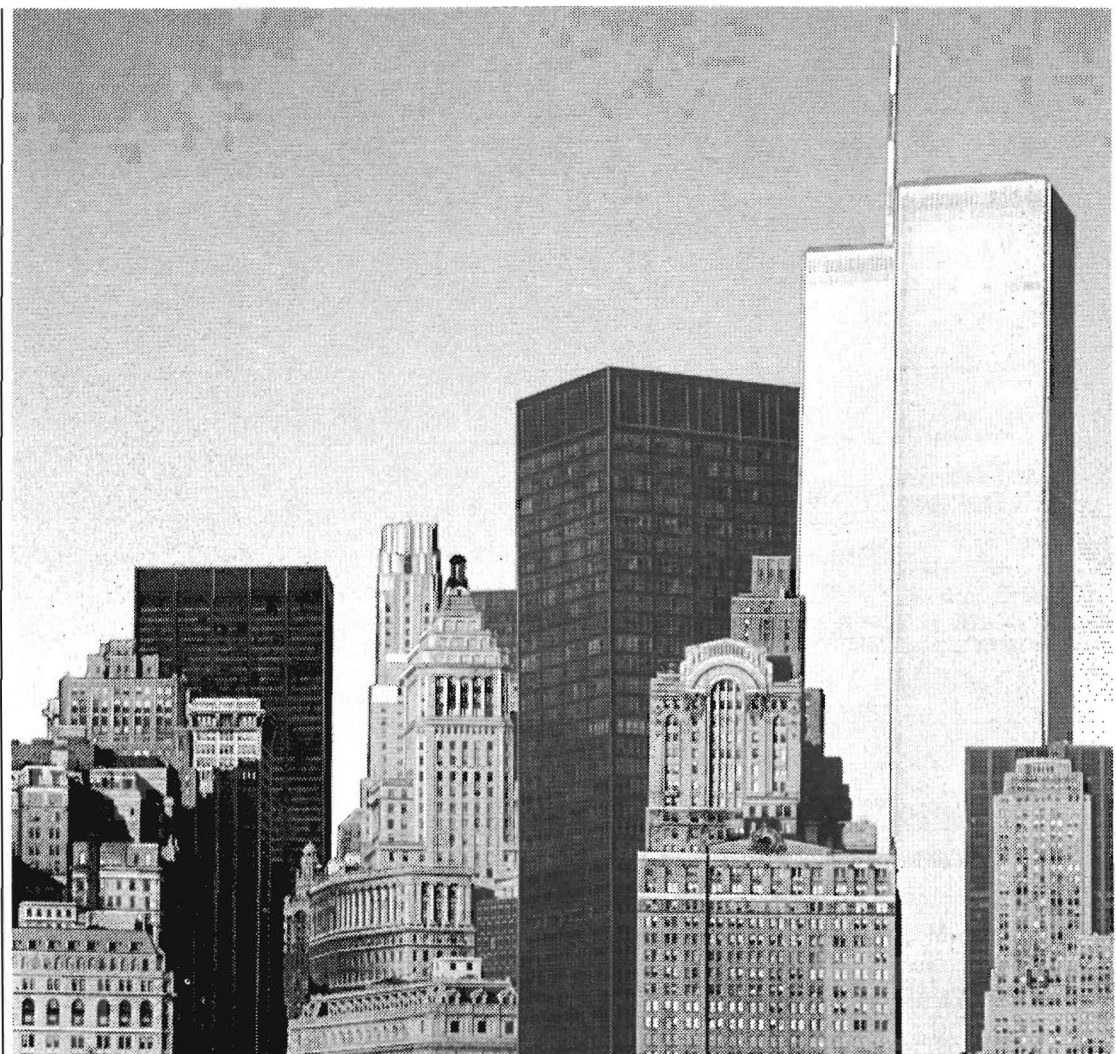
De moeder van mevrouw Chang, een communiste van het eerste uur, die meegeloopen had in de lange mars van Mao, had veel aanzien binnen de partij. Zij zorgde

De zuster heeft geen twijfels over het communisme. En ook haar moeder, die mevrouw Chang dagelijks bezoekt, kan het maar moeilijk verkroppen dat haar dochter geen partijlid wil worden. Op school is één op de vijf leraren partijlid. Ook het hoofd is partijbonds, die gymleraar blijkt te zijn. Tussen de wel en niet partijleden bestaat een duidelijke scheiding. De partijleden staan openhartigheid, tolerantie en verandering in de weg.

De chinezen die ervoor kiezen geen partijlid te worden, terwijl ze het wel mogen, maken een keuze. Een politieke keuze die hun carrière kansen nog steeds verkleint. ■

Jan-Arnoud Calkoen
Jan-Michiel Alberdingk Thijm

DE CARRIÈRELIJN VAN DE NIEUWE ACCOUNTANT.

De accountancy is een vak waarin men snel carrière kan maken - veelal sneller dan in het bedrijfsleven. Dit fenomeen mag menigeen verrassen, onverklaarbaar is het niet.

Accountants worden door de aard van hun werk geconfronteerd met een grote verscheidenheid aan bedrijven. Daardoor ontwikkelen zij behalve grote praktische kennis, veelal een breedte van visie die men elders niet snel opdoet.

Zeergeprononceerd geldt dit voor bedrijfseconomen die hun carrière beginnen bij KMG Klynveld Kraayenhof & Co. KKC heeft interessante opdrachtgevers, vaak met internationale vertakkingen. Het behoeft nauwelijks betoog dat er van dit soort relaties veel valt te leren.

Dit leren uit de praktijk gaat bij KKC overigens hand in hand met een uitgebreid programma van interne opleidingen dat na het behalen van het postdoctoraal accountantsdiploma wordt voortgezet in de vorm van een 'éducation permanente'.

Hebt u zowel de capaciteiten als de ambitie om voor uzelf een snel stijgende lijn uit te durven zetten, neemt u dan eens contact op met de heer L. Chr. Dell van onze Afdeling Personeelszaken, KMG Klynveld Kraayenhof & Co., Prinses Irenestraat 59, 1077 WV Amsterdam, telefoon 020-5461238.

KMG Klynveld Kraayenhof & Co.

Accountants

Nobelprijs economie 1986: James Buchanan

Het aardigste detail rondom een ereprijs is de reactie op de feestelijke toekenning. Lucebert ontving enkele jaren geleden een literatuurprijs met de klacht dat het bijbehorende bedrag veel te gering was. Niet dat de poëtenkeizer wilde zeggen dat hij om guldens verlegen zat, maar een forse verhoging zou de publieke waardering van een prijs voor dichters zéér ten goede komen. Als je zoiets via een televisiejournaal verneemt, denk je eerst dat de man een economisch principe vergeet (de prijs was toch de reflectie van de waardering, en niet andersom?). Vervolgens zie je in dat Lucebert gelijk kan hebben: een ereprijs is een eenzijdige overdracht waarvan het prestige mede wordt bepaald door het geld dat de cultuursponsors beschikbaar stellen. En uiteindelijk stel je gelaten vast dat Luceberts bewering jaar in jaar uit in Parijs wordt gelogenstraft. De ontvanger van de befaamde Prix Concours krijgt 50 franc en een hapje eten (hoewel: de oogst begint de volgende morgen als de laureaat uit de roes ontwaakt, in de vorm van omzetsijging van het gehele oeuvre).

Inzake de Nobelprijs economie is de financiële reactie uiteraard het interessantst. James Buchanan (George Mason University) toucheert een aanzienlijke som die door Nobel zelf nimmer was beoogd (weer een aantasting van het schenkingsrecht door die Zweden), bespeurt aanstonds een merkbare oplagestijging van zijn vijftien boeken, bedankt in het geheim de economen die zich voor zijn kandidatuur hebben ingezet (samenspannend gedrag van een listige coalitie) en zal in het openbaar iets weggeven aan een of andere stichting ter bestrijding van grote regeringen, keynesianisme, socialisme en andere academische aids uit deze tijd. Want Buchanan is een gefortuneerd man. Hij staat voor 114.000 dollar op de salarislijst van GMU, een joint venture van staat en bedrijfsleven in Virginia, waar het gemiddelde inkomen in de VS thans 16.000 dollar bedraagt. Maar, zoals iedereen met een gezond verstand weet, is niet alleen de Nobelprijs bedoeld om de inkomensverdeling ten gunste van excellente academici te wijzigen, maar is ook beoefening van economische wetenschap op zichzelf een voertuig voor verwerving van surplusinkomen en status. Omdat de winnaar van dit jaar zijn financiële aspiratieniveau al ruimschoots heeft overtroffen, mag worden verwacht dat hij nu nieuwsgierig is naar de intellectuele reactie van zijn vakgenoten. Ook deze reactie is interessant, want wordt bepaald door

institutioneel belang. James Buchanan geldt in de Verenigde Staten als de onbetwiste leider van een school, de school van 'public choice' (economische theorie van de politiek). In die hoedanigheid wordt hij wel voor vol aangezien door de American Economic Association, maar wordt er tegelijkertijd door collega's die onafhankelijk zijn of tot andere clubs behoren bij gedacht dat het maar goed is dat Buchanan zijn speeltuin in de regio heeft en niet vast is aangesteld aan een der topuniversiteiten (Chicago, Harvard enzovoort). Wie een school sticht, kijkt ook niet raar op als hij merkt dat hij tegenstanders krijgt die hem niet lezen, niet met hem debatteren (doet hij omgekeerd ook niet) en niet met hen tot dezelfde instelling willen behoren. Dat laatste zal binnenkort veranderen. Buchanan heeft nu de top bereikt en de grote universiteiten zullen er alles aan doen om zo'n man aan te trekken. Zijn opvatting over de staatsschuld als verval van onze beschaving blijft belachelijk, maar onderzoeksfondsen aantrekken dat wil best lukken met hem erbij.

Het bovenstaande is een persiflage op het ideologische, en dus onweerlegbare, beeld dat sommige beoefenaren van public choice geven van politici en ambtenaren. Maar nu ernst. Hoe moeten we de Nobelprijs van dit jaar beoordelen? Het lijkt steeds moeilijker te worden om deze prijs te geven aan een econoom met onomstreden gezag. Als een geniale generalist wordt beloond (Samuelson, Stigler, Meade), dan is er geen probleem. Maar gaat de Zweedse kroon naar een specialist, dan komen er zachte protesten. Wat moeten we met een wiskundige (Debreu), een kenner van procedurele rationaliteit (Simon), een beleidssingelaar (Lewis), of een statisticus (Stone)? Ik vermoed dat Buchanans prijs voor sommige vakgenoten een teleurstelling is. Niet alleen omdat hij zo duidelijk een ideologie uitdraagt, ook omdat hij een specialisme vertegenwoordigt. Dat is de achterkant van de differentiatie in de economische wetenschap zelf.

Verdient Buchanan de glitterende prijs? De maatstaf in de opera is Mozart, de maatstaf op het toneel is Shakespeare, de maatstaf in de moderne economie is Keynes. Plaatsen we Buchanan tegenover Keynes, dan legt hij het goed af. Ik lees en herlees Buchanans boeken reeds jaren: de auteur is heel goed, maar niet geniaal. Maar op een vitaal punt heeft Buchanan iets gedaan in de orde van grootte van Keynes. Hij heeft de democratisch-bureaucratische

overheid binnen de economische theorie gebracht door te beweren dat de homo politicus een homo economicus is. Hij heeft de tekortkomingen van het beleidsmechanisme vanuit het standpunt van maatschappelijke welvaart blootgelegd, waar anderen zich dood staarden op de markt. Hij heeft niet de effectiviteit van beleidsinstrumenten centraal gesteld, maar de algemene doelmatigheid en rechtmatigheid van regels voor maatschappelijke orde en overheidsingrijpen. De overeenkomst met Keynes is dat Buchanan eveneens voor vooruitgang heeft gezorgd door consequent en secuur de kolossale implicaties van enige simpele denkbeelden aan te geven. De prijs voor Buchanan betekent dat eindelijk weer eens ondersteuning is gegeven aan een ouderwetse benadering in de economie: zuivere theoretische bezinning. Erg verhelderend is deze lof niet, vrees ik. In dit bestek kan ik helaas niet ingaan op de inhoud van Buchanans werk. Wie iets wil weten over het effect van een evenwichtige begroting op macro-economische stabiliteit, verwijs ik naar een mooi stuk in *De Economist* van collega Van Ewijk. Buchanan was en is voor een grondwettelijke vastlegging van zo'n begroting en is de intellectueel achter de Amerikaanse Gramm-Rudmanwet die het begrotingsevenwicht in 1991 wil realiseren. Wie iets wil weten over Buchanans visie op collectieve besluitvorming, verwijs ik met valse schaamte naar mijn bijdragen aan de bundel *Politieke Economie*, die in 1987 bij Het Spectrum verschijnt, en naar de colleges in het keuzevak Welvaartstheorie en Economische Politiek (WEP) van

Jos de Beus

De auteur is medewerker van de vakgroep micro-economie.

Wie ben ik ... oh, u bedoelt het IMF

29 oktober 1986, gastcollege dr H.O.R.C. Ruding

De airconditioning op het maupoleum werd tijdens het gastcollege van de heer Ruding danig op de proef gesteld, 2174 was tot de nok toe gevuld met geïnteresseerde studenten en journalisten. Deze laatsten ontlokten voorzitter Odink de opmerking dat het hier geen persconferentie betrof en dat alleen wetenschappelijke vragen beantwoord zouden worden. Op vragen uit de zaal had de commissie gastcolleges niet gerekend want de microfoons in de zaal ontbraken. Hetgeen het volgen van de 'discussie' aanzienlijk bemoeilijkte.

Maar Rostra Economica was erbij, hier volgt een verslag van de 'Internationale schuldenproblematiek: enkele vragen' en antwoorden door Onno Ruding, minister van Financiën. Deze middag met de pet op van voorzitter van het interim committee van het IMF.

Ruding begint met een afbakening van het probleem: onder de schuldenproblematiek vallen die landen die een betalingsbalanstekort hebben en de daaruit voortvloeiende problemen. Een apart probleem zijn de schulden van de ontwikkelingslanden ontstaan door het verstrekken van ontwikkelingshulp. Dit probleem kwam niet aan de orde.

Er zijn vier groepen die met de schuldenproblematiek te maken hebben: ten eerste de overheden van de debiteurenlanden, ten tweede de overheden van de crediteurenlanden. Voor diegenen die niet bekend zijn met het boekhoudersjargon van Ruding: onder de eerste landen worden de ontwikkelingslanden verstaan, onder de tweede de westerse landen.

De derde groep die met het schuldenprobleem te maken heeft is de groep van de commerciële banken. Last but not least zijnde multilaterale instellingen zoals het IMF en de Wereldbank. Het belang van deze vier groepen is zeer groot: 'De oplossing van de schuldenproblematiek komt alleen tot stand met behulp van deze vier groepen, valt één van die groepen weg, dan is er geen oplossing.'

Nederland

Er zijn speciaal voor Nederland drie manieren om in contact te komen met de ontwikkelingslanden. Allereerst als Nederlandse overheid, die ook vorderingen heeft op de verschillende schuldenlanden, in de vorm van exportkredieten. Ten tweede de nederlandse ingezetenen die ook belangen hebben in deze landen.

Als laatste Nederland als een van de deelnemers aan het monetaire stelsel. Ruding: 'Als een aantal van de grote schuldenlanden in de problemen zouden komen dan kan er sprake zijn van een crisis in het monetaire stelsel'. De multilaterale relaties zijn voor Nederland van belang, voor bilaterale overeenkomsten is Nederland te klein.

Men kan zich nu gaan afvragen hoever de verantwoordelijkheid gaat van Nederland ten opzichte van de schuldenlanden. Ru-

ding vindt schuldkwijtschelding niet de oplossing, nog afgezien van de budgettaire consequenties voor de crediteurenlanden, aangezien 'de fouten die gemaakt zijn in het verleden dan met de mantel der liefde of eigenlijk de mantel van het geld worden bedekt en dat is niet de verstandigste aanpak'.

Ook zou herhaling dan een grotere kans hebben waardoor de problemen dan weer terug zouden kunnen komen.

Tijd

Men moet de schuldenlanden tijd gunnen: 'Tijd is een van de belangrijkste aspecten voor de oplossing van het schuldenprobleem. Tijd om de aanpassing mogelijk te maken en in die periode meer krediet te verstrekken, bilateraal en multilateraal.' Ruding komt nu tot het kernpunt van zijn betoog, namelijk dat er bij het beleid twee punten van belang zijn.

Om te beginnen moeten alle landen zich aanpassen; ook de crediteurenlanden, zij moeten de ontwikkelingslanden de tijd gunnen zich aan te passen aan de gestelde eisen. Daarnaast is de financiering door de crediteurenlanden en het IMF van groot belang. Het beleid van de Westerse landen moet er op gericht zijn de markten open te stellen voor de produkten van de ontwikkelingslanden, waardoor de export van deze landen kan groeien. Ook de banken moeten meer ruimte krijgen van de centrale bank, en dezen moeten meer krediet leveren: 'het is in het belang van de banken om meer geld in die landen te steken, omdat de kans dan groter wordt dat je het geïnvesteerde geld ook terug krijgt.' Het dekingsbeleid van de exportkredieten moet ook verruimd worden om die landen die orde op zaken stellen.

Bij het algemene macro-economische beleid merkte Ruding op dat economische groei niet alleen voor ons goed is maar ook voor de ontwikkelingslanden 'om uit de puree te komen'. De rente is een belangrijk instrument, een 1% lagere dollarrente betekent voor een land als Mexico een jaarlijkse vermindering van de aflossingsver-

plichting met 1 miljard dollar. Nu is de vraag of een renteverlaging mogelijk is: 'dat is gewenst en mogelijk want de rente is te hoog, niet alleen nominaal maar ook reëel'. Naar aanleiding van deze opmerking stelde de heer Bogaard van de Telegraaf de vraag 'met hoeveel procent de rente verlaagd zou moeten worden om de problemen op te lossen'. Het antwoord van de minister was 'hoe meer hoe beter', maar hij liet zich toch verleiden tot een concrete uitspraak namelijk dat de rente met 2 à 3 procent zou moeten dalen. 'Historisch, puur economisch gezien gaan er dingen fout in de economie als je jaren achter elkaar een reële rente hebt van 5 à 6% en niet 2 à 3%, over een rente van 4% kun je twisten'. Dat geldt voor de binnenlandse en internationale rente.

Ruding scheert de schuldenlanden niet over een kam, er zijn landen die buiten hun schuld in de problemen zijn gekomen (natuur, protectionisme) maar er zijn er ook die door een onjuist economisch beleid met moeilijkheden te kampen hebben. Deels door een uit de hand lopende begroting, maar deels ook door het hebben van te veel inefficiënte overheidsbedrijven, waardoor er geen marktprikkel en concurrentie aanwezig is. In een aantal landen is een verkeerd landbouwbeleid gevoerd, een voorbeeld daarvan is Tanzania.

Naast het overheidsbeleid is het wisselkoersbeleid vaak verkeerd toegepast, dat beleid kan door bijna elk schuldenland zelfstandig aangepast worden. Dat is mogelijk omdat de landen klein zijn, geen reserves en geen kapitaalmarkt van belang hebben. Voor een grote economie als die van de Verenigde Staten is dat niet mogelijk. Het bestaan van een dubbele deviezenmarkt duidt erop dat er structureel iets mis is. 'Het antwoord op de vraag kunnen ze het wisselkoersbeleid zelfstandig aanpassen is 'ja', eigen beslissing, lost dat de eigen problemen op 'nee', kan het in een aantal gevallen oplossingen geven voor de problemen 'ja', hebben sommigen dat intussen gezien 'ja', andere 'nee'.

Kapitaalvlucht

De negatieve reële rente is de oorzaak van de kapitaalvlucht bij diverse landen, waardoor het onaantrekkelijk is geld in die landen te beleggen. 'Als je hier niets aan doet bij een aantal van deze landen (dat zijn Argentinië, Mexico, en Venezuela) dan kom je niet uit die problematiek'.

Het probleem is ontstaan in de jaren zeventig toen de inflatie hoog was en de rente laag, waardoor er veel geleend werd door de schuldenlanden. De rente ging echter omhoog met als gevolg dat de landen met

fluctuerende rentelening in de problemen kwamen. Zij moesten een rente gaan betalen die hoger was dan zij verwachtten, daar kwam nog bij dat de inflatie daalde.

Het IMF probeert al jaren met gemengd succes de inflatie terug te dringen. Daling van inflatie leidt tot vermindering van de nominale rente, niet direkt de reële.

De jaren zeventig werden gekenmerkt door een hoge olieprijs, waardoor de olieproducerende landen een overschot op hun betalingsbalans hadden. De hieruit ontstane gelden, recycling oliedollars, werden gebruikt voor leningen aan derde wereldlanden. De commerciële banken zorgden voor de recycling door leningen te verstrekken aan schuldenlanden zonder daarbij eisen te stellen aan het beleid in die landen. De banken waren niet kritisch genoeg ingesteld, daar zijn ze nu op terug gekomen met als gevolg dat de banken nu zeer terughoudend zijn met het verlenen van kredieten. 'Maar de trein rijdt door, het is zo moeilijk om halverwege uit te stappen'. 'Je moet extra kredieten zien gaan van banken naar de ontwikkelingslanden, ik plaats hierbij een oproep aan de banken om nieuwe nettokredieten te verlenen aan die landen die orde op zaken aan het stellen zijn'.

Beleid

Het dekkingsbeleid van de exportkredieten moet worden verruimd voor dezelfde landen.

Ruding komt wat het beleid betreft tot een tussenrapport, qua beleid en qua stand van de verschillende landen.

Qua beleid, omdat we zijn begonnen met de oplossing van de schuldenproblematiek, maar het eind nog niet in zicht is. Qua stand van de verschillende landen daar sommige landen al veel bereikt hebben, doch anderen nog veel moeten bereiken. Ruding noemt een aantal externe factoren: allereerst de dalende olieprijsen die gunstig zijn voor de niet-olieproducerende landen, maar nadelig zijn voor de schuldenlanden die afhankelijk zijn van olie als (enige) exportprodukt.

Ten tweede de lopende rekening van de schuldenlanden is totaal gezien verbeterd. 'Het tekort was 50 miljard dollar in 1981 en dat is teruggelopen tot 0 in 1985. Er is nu wel weer een tekort maar dat is niet zo groot. De extreme situatie is voorbij maar het kan wel weer terugkomen en daar moeten we wel op letten. Per land zijn er momenteel grote verschillen. De schuldratio's zijn ook minder slecht geworden.

Conclusies

Ruding komt aan het slot van zijn verhaal tot de volgende conclusies: ten eerste is er sprake van een immens probleem, maar een probleem dat voortdurend van karakter verandert; de groep probleemlanden verandert van samenstelling. Elk land heeft zijn eigen problemen wat een individuele aanpak vereist. Ten tweede, er komt

een zware druk op de commerciële banken te liggen, zij moeten de mogelijkheid krijgen zich aan de veranderde omstandigheden aan te passen. De positie van de banken in het algemeen is hersteld.

Als derde conclusie stelt Ruding dat het beeld van de kapitaalvlucht voor een aantal landen gunstiger geworden is. Een oplossing die Ruding aangeeft is het bevorderen van directe investeringen zodat er geen rente- en aflossingsverplichtingen ontstaan.

De laatste conclusie van Ruding is dat de huidige strategie voortgezet moet worden: groei en sanering is belangrijk.

Enkele vragen

Dat Ruding vaker te maken heeft met het beantwoorden van 'onverwachte' vragen, bleek uit de manier waarop hij de vragen van commentaar voorzag en zichzelf daarvoor bedenktijd gaf. Voorbeelden van het geven van commentaar zijn uit het politieke praatje van elke minister c.q. kamerlid te halen, maar de arrogantie waarmee Ruding zijn vragenstellers tegemoet treedt is wel heel bijzonder. Eén voorbeeld is na deze opmerking wel op zijn plaats; wat gedacht van: 'de problematiek die u schetst die is er, dat heb ik zelf ook al aangegeven, neen, de vraag is:.....'. Ruding stelt zichzelf de vragen. Toch kon hij niet om de vraag over IMF en politiek heen. Vragen over dit onderwerp dienden zich steeds in verschillende vorm aan.

De eerste vraag over politiek en IMF werd gesteld met betrekking tot Chili; 'Zou de minister de kans zien in IMF-verband het verstrekken van nieuwe kredieten aan Chili tegen te gaan.' Die kans zag de minister niet: 'het interim comité bemoeit zich niet met dit soort zaken, dit is het terrein voor de executive board die zeg maar de dagelijkse leiding heeft. Ik ga hier niet in op het beleid van individuele landen, van IMF en Wereldbank want die politiek is in principe hetzelfde. Ik wil er alleen op wijzen dat de Wereldbank, als je de afgelopen jaren bekijkt, kredieten heeft verleend aan landen met allerlei soorten regimes, ook de landen in de tijd gezien met verschillende regimes. Links, rechts of midden, dat in principe ook moet kunnen, van Roemeni tot Chili, maar ook Nicaragua. Maar dat geregeerd dient te worden -althans naar onze mening, dat is ook de vertaling van onze statuten- door een non-politieke aanpak, want wanneer je multilaterale organisaties laat regeren door de nationale politieke prioriteiten van de lidstaten ten aanzien van het gedrag van de multilaterale organisaties, dan is het waarschijnlijke eindresultaat, niet na een paar jaren maar uiteindelijk deformatie en het afsterven in de zin dat die organisatie dan niet meer kan functioneren.'

Maar het laatste woord was over dit onderwerp nog niet gesproken, want toen kwam de vraag of het IMF niet bepaalde regimes

steunt door leningen te verstrekken.

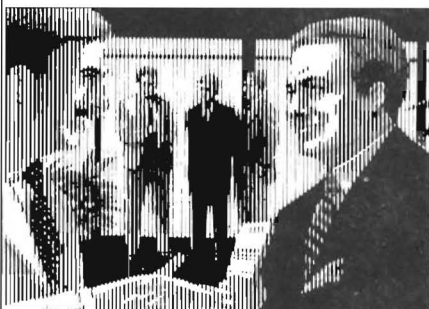
Na de gebruikelijke inleidingszin volgde dit antwoord: 'Je zult moeten bekijken wat het kader is waar je je aan te houden hebt a. vanwege de wet en b. vanwege, wat ik net zei, althans naar mijn taxatie, het belang van het overleven van die multilaterale instelling. Het valt mij op, na lange ervaring, dat de meeste ontwikkelingslanden dit zelf voortdurend bepleiten ook in het IMF, Wereldbank, etc. In principe bemoei je je niet met onze binnenlandse politieke situatie, men wil niet dat er politieke criteria worden aangelegd.'

Een vraag die niet direct over een bepaald regime ging maar toch weer uitkwam bij de politiek van het IMF, had betrekking op de inkomensverdeling binnen schuldenlanden. 'Kan de taak van het IMF ook de inkomensverdeling binnen een ontwikkelingsland omvatten?'

Ruding vond het een interessant probleem: 'De taak van het IMF bevat veel meer dan schuldenproblematiek, er zijn ook taken betreffende het monetair stelsel en wisselkoersenbeleid. Natuurlijk kun je wel een mening hebben over de inkomensverdeling in die landen. Het is wel degelijk mogelijk om in middeninkomenslanden saneringen te plegen zonder dat dat ten koste gaat van de armsten in die landen, wanneer je de inkomensverdeling verandert. Maar dezelfde landen willen niet dat je je bemoeit met zulke binnenlandse politieke, sociale overwegingen. Dan zit je wel klem en zodra je je daarmee gaat bemoeien garandeer ik u uit eigen ervaring dat je dan heel snel wordt beschuldigd van neokolonialisme, dat wilt u niet, maar het is wel het uiteindelijke resultaat van dat soort discussies. Je kunt die landen niet dwingen, je kunt geen troepen sturen.'

De heer Odink sloot het vragenuurtje net zo klungelig af als hij de 'discussie' had geleid. Misschien dat hij in de war werd gebracht door de vraag -die Ruding als joker-vraag zou kwalificeren- wie wetenschappelijk gezien de beste voorzitter van het IMF zou zijn. Wij denken een Japanner, daar het al weken angstaanjagend stil is rond dit onderwerp. ■

Marleen Janssen Groesbeek en Koos Boering

VAN DIEN ∴ CO*
TREEDT GRAAG
IN CONTACT MET
AMBITIEUZE
BIJNA
AFGESTUDEERDE
BEDRIJFS-
ECONOMEN M/V

Van Dien ∴ Co Accountants

Schriftelijke sollicitaties te richten aan
Van Dien ∴ Co Accountants, t.a.v.
de heer R.H. van Ede, Hoofd Personeelszaken,
Fizeastraat 2, 1097 SC Amsterdam, tel. 020-5686610.

*Van Dien ∴ Co Accountants maakt deel uit van de Van Dien groep en is lid van Deloitte Haskins & Sells International. Een organisatie met 26.000 medewerkers in 71 landen.

Alkmaar Almere Amsterdam Arnhem-Velp Breda Eindhoven Enschede Gouda 's-Gravenhage-Rijswijk Groningen-Haren Haarlem 's-Hertogenbosch Hoogeveen Leeuwarden Lelystad Lochem Maastricht Roosendaal Rotterdam Tilburg Utrecht Venlo Zaandam Zwolle Willemstad (Curaçao) Oranjestad (Aruba) Philipsburg (St. Maarten)

Het Baker-initiatief

James Baker, de minister van financiën van Amerika, kwam in oktober van het vorige jaar met een idee om de schuldenlanden weer uit het slop te halen. Een opmerkelijk idee, zeker voor een minister van financiën. Dit plan werd het Baker-initiatief genoemd. Zijn idee was om de kredietverlening voor vijftien schuldenlanden fors te verhogen. Op dit moment ontvangen deze landen van de Wereldbank en de andere twee multilaterale ontwikkelingsbanken jaarlijks ongeveer zes miljard dollar. Dit bedrag moet met de helft worden verhoogd tot jaarlijks negen miljard dollar. De extra kredieten moeten als katalysator fungeren om de commerciële banken over de brug te trekken. Het Baker-initiatief gaat echter een stuk verder. Ook de commerciële banken moeten meewerken aan dit plan: de banken moeten in de naaste toekomst jaarlijks zes à zeven miljard dollar aan nieuwe kredieten verstrekken, dus geen herfinanciering van oude schulden.

Het totaal wat de schuldenlanden dan kunnen ontvangen is tien miljard dollar per jaar extra. Deze regeling zou moeten gelden voor drie jaar, waardoor de totale ruimte op dertig miljard dollar komt.

Er zijn nu in principe twee manieren om deze aanpak te financieren, want de Wereldbank is ook een bank en moet dus ook haar eigen leningen in de gaten houden.

Op de eerste plaats kan de Wereldbank helpen een investeringsproject voor te bereiden, te begeleiden en er zelf geld in te steken, waardoor de commerciële banken over de brug zullen komen met geld (de katalysatorfunctie). De tweede mogelijkheid is die van verzekeraar. De Wereldbank moet dan de commerciële dienstverlening stimuleren door als verzekeraar op te treden van politieke risico's. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat de Wereldbank alle risico's voor haar rekening moet nemen, want dan moet gevreesd worden voor herhaling van het verleden.

Gelijk met het Baker-initiatief is besloten meer nadruk te leggen op structurele aanpassingsmaatregelen (supply side economics), op economische groei en op de Wereldbank wat betreft de middeninkomenslanden. Over dit laatste zegt Ruding: 'De Wereldbank is met name bij de uitbetaling van de leningen nogal achtergebleven. De rol van de Wereldbank moet toenemen qua volume: meer leningen en sneller uitbetalen.' Ruding vertelt ons niet welke rol de Wereldbank dan moet gaan spelen: verzekeraar of katalysator. Er is nu overigens een overeenkomst bereikt met tien schuldenlanden over beleidsprogramma's met het IMF en de Wereldbank.

vervolg Arbeidsmarkt

complexiteit, met verschillen in functievereisten) en de beloningsverhoudingen. Die allocatie blijkt een belangrijk intermediair in het tot stand komen van beloningsverschillen en dit vereist een nuancering in het gangbare beloningsmodel. Maar evenzeer blijkt dat de allocatie van individuen niet waarneembaar in strijd is met indicaties over structurele verhoudingen in de relatieve produktiviteit van die individuen. Verandering in de deelname van gehuwde vrouwen aan het arbeidsproces sinds de Tweede Wereldoorlog in Nederland bleken goed verklaard te kunnen worden met een eenvoudig neoklassiek model.

En toch, het blijft wadlopen in een gebied met slechte kaarten. Kritische bezinning is dus voortdurend noodzakelijk. Nieuwe toetsen zijn in bewerking dan wel in voorbereiding. Het genoemde onderzoek naar de na-oorlogse loonontwikkelingen kan nog boeiende en verrassende resultaten

opleveren. Er staat een groot onderzoek naar de positie van gastarbeiders in Nederland op stapel. Daarin zal het neoklassieke kader worden gehanteerd om structuur aan te brengen en verbanden te kwantificeren, maar er zal nadrukkelijk ook een theoretische en empirische confrontatie worden nagestreefd met andere benaderingen, meer ontwikkeld vanuit een sociologische oriëntatie en op basis van directe meting van preferenties, in plaats van gepostuleerde.

Zo plonsen wij dus voort door het moeras, en we vinden het nog leuk ook. En als we soms tot onze nek dreigen weg te zakken, dan bedenken we wat deelnemers van het laatste econometrisch congres in Boedapest ons voorhielden: modderbaden hebben een heilzame werking. ■

*Joop Hartog
projectleider*

Randverschijnselen der Economie: Grensregio's

In onze enige provinciestad met Europese allure, Maastricht, werd onlangs een congres gehouden genaamd 'Planning without a passport'. Hoofdt thema van het congres bestond uit de vraag of 'stemming en planning op economisch terrein tussen de afzonderlijke lidstaten van de EEG en andere niet-leden, mogelijk is. Een bijzondere plaats in deze vraagstelling nemen de grensregio's in. De actualiteit wijst uit welk een probleem alleen al het verschillend heffen van de benzine accijnzen door twee aangrenzende lidstaten kan opleveren.

Een grensregio is geen natuurlijke of politieke entiteit, een vastomlijnde definitie bestaat niet. Beschouwen we de nederlands-duitsse grens dan bestaat zo'n regio uit een nederlands en een Duits gebied. De regio vormt een economische eenheid, er is sprake van een overeenkomstig productieapparaat in de ruimste zin van het woord. Ook kan sprake zijn van eenzelfde economische historie, bijvoorbeeld allebei de gebieden waren oude textielcentra voor de afzonderlijke landen. Problemen bij de economische ontwikkeling van zo'n gebied worden in grote mate bepaald door het simpele bestaan van zo'n grens. De Engelse term 'Border area' is dan ook een betere omschrijving.

Bestuurlijke problemen

Als men zich realiseert dat 50% van de Europese bevolking met grensregioproblemen te maken heeft wordt de ernst van de zaak duidelijk. De bestuurlijke problemen zijn in twee soorten in te delen. Ten eerste zijn er de lokale problemen zoals het niet op elkaar afgestemd zijn van beide brandweercorpsen. Als er brand is in land A maar de brandweer uit land B kan drie keer zo snel ter plaatse zijn dan vindt ieder zinnig mens dat de laatste moet aanrukken. Ten tweede zijn er de transnationale of Europese problemen; het bekende verschijnsel dat een regering besluit om vlak bij de grens, liefst in de periferie, een kernreactor te bouwen. De bewoners aan de andere kant van de grens wordt ten eerste niet naar hun mening gevraagd, en ten tweede houdt bij een denkbeeldig getrokken lijn de eventuele radio actieve vervuiling van het milieu echt niet op.

Overleg tussen verschillende overheden wordt bemoeilijkt door het feit dat een land als Duitsland de vier niveau's van bestuurlijke machtsorganen kent (de nationale regering, länder, bezirke en de gemeenten) en Nederland drie niveau's. Dat overleg is steeds meer nodig omdat overheden steeds meer greep op de fysieke inrichting van de omgeving krijgen. Er zijn allereerst officiële regelingen op lokaal niveau die de gemeenten, moe van het wachten op internationale actie, uit pure nood-

zaak hebben getroffen. Een voorbeeld vormen de gemeenten Dinxperlo (Gelderland) en Bocholt (Duitsland). De twee gemeenten sturen planningsdocumenten naar elkaar op, er is een integratie van het bussysteem, Duitse huizen zijn er op het Nederlandse waternet aangesloten. Er bestaat ook een soort economische ruil: Bocholt levert met zijn industrie aan veel Nederlanders werk, de gemeente Dinxperlo treft voorzieningen om een groot aantal Duitsers plezierig op haar grondgebied te laten wonen. Een moeilijkheid echter bij al deze officiële regelingen vormt de juridische onderbouwing. De afspraken zijn vaak van privaatrechtelijke aard (afspraken tussen burgemeesters), terwijl het publiekrechtelijke aangelegenheden zijn. Er zal dus een juridisch raamwerk moeten komen waarbinnen de gemeenten officieel kunnen handelen. Dat zoiets moeilijk te realiseren valt illustreert het feit dat bijvoorbeeld Nederland ten aanzien van een bepaalde ruimtelijke beslissing een medezeggenschapsprocedure kent, maar dat een dergelijke procedure in Duitsland ontbreekt. Ook het grensverkeer zal versoepeld moeten worden. Sommigen denken aan een speciaal paspoort voor grensregiobewoners, wat als gevolg kan hebben dat je twee nieuwe grenzen erbij maakt.

Economische problemen

Dat economische problemen in een grensregio kundig aan te pakken zijn bewijst de Grensregio Rijn-Maas-Noord. Het is een vrijwillig samenwerkingsverband met aan de Nederlandse zijde drie gewesten en twee districten van Kamers van Koophandel en aan Duitse zijde de kreisfreie Städte en Industrie- und Handelskammer. Als belangrijkste taken van dit samenwerkingsverband kunnen worden genoemd de 'coördinatie en stimulering van de sociaal-economische, infrastructurele en culturele ontwikkeling van het Duits-Nederlandse grensgebied. De regio houdt zich bezig met de informatieverschaffing aan en de coördinatie van haar leden, om op basis daarvan initiatieven te ontplooiën en aanbevelingen aan de bevoegde instanties door te leiden'. Sterke punten van deze re-

gio zijn een naar verhouding hoge bevolkingsdichtheid en de gunstige ligging precies 'en route' tussen de grote Europese agglomeraties als Antwerpen/Rijnmond/Amsterdam (de ARA-havens) en de Brabantse stedenrij enerzijds en het Ruhrgebied anderzijds. Het samenwerkingsverband probeert voor de regionale ontwikkeling van hun gebied de nadruk te leggen op innovaties. Zij geloven dat innovaties in de toekomst meer en meer door door kleinere ondernemingen gedaan zullen worden, die binnen hun gebied rijkelijk vertegenwoordigd zijn. Door de eenvoudige organisatiestructuur zijn kleinere bedrijven snel en flexibel en ook ziet het samenwerkingsverband een versterkte trend tot uitbesteden door grotere bedrijven aan de toeleverende kleintjes van 'onbekende' activiteiten. Waarom innovaties nu speciaal bepleiten voor grensgebieden? Ten eerste kan het letterlijk afgegrensd gezichtsveld van innovatieve ondernemers vergroot worden t.a.v. de afzetmarkt en uitbestedingsmogelijkheden. Ten tweede kan het samenwerkingsverband de storende werking van nationale economieën wegnemen voor de innovator zodat hij zijn potenties beter kan uitbuiten. Ook wordt gewerkt aan het accepteren van diploma's aan beide zijden. Er komt een informatiesysteem dat gegevens bevat over vraag en aanbod van de arbeidsmarkt aan weerszijde. Vaak ziet men hoog gekwalificeerd personeel uit een grensregio vertrekken richting economisch zwaartepunt, terwijl men eenvoudig niet weet dat men vijf minuten over de grens eenzelfde baan kan krijgen. Wederzijdse informatieverschaffing is in dit beginstadium erg belangrijk. Zowel de ondernemer als de werknemer moeten weten wat er economisch aan de andere kant gebeurt. Voor al de hierboven besproken problemen is er natuurlijk één echte oplossing: De totale integratie van Europa. Een Europees planningsschema zal echter nog lang een wensdroom blijven vanwege de huidige constitutionele onmogelijkheid, het centraal-nationale denken en doordat iedereen het altijd beter weet dan de ander: de arrogantie van de macht. ■

Henry Tjoe-Nij

Arrogant

Amsterdammers hebben de gewoonte zich nogal denigrerend uit te laten over alles wat niet Amsterdam is. De rest van het land is achtergebleven gebied waar het wiel nog niet is uitgevonden en je blij mag zijn als er voldoende voedsel beschikbaar is.

Economen hebben dezelfde Amsterdamse neigingen om de Economie boven alle andere disciplines te plaatsen. Ik weet toevallig dat ze bestaan maar ik heb nog nooit uit de mond van een econoom iets mogen vernemen over het belang van andere wetenschappen.

Het kan haast niet anders of Amsterdamse economen zijn van een arrogantie die zijn weerga niet kent. Ze doen hun best dat te bewijzen in het informatieboekje over Economie studeren aan de Universiteit van Amsterdam dat onlangs is verschenen. De VU had al jaren zulke boekjes en de UvA kon natuurlijk niet achterblijven nu de strijd om de eerstejaarsstudenten is losgebarsten.

Op de eerste bladzijde van het boekje staat een geflatteerde foto van Amsterdams lelijkste gebouw. Op de voorgrond allemaal gezellige terrases en op een veilige afstand daarachter het Maupoleum.

In de eerste zin wordt geconstateerd dat Amsterdam de hoofdstad van Nederland is - dat is een interessant gegeven - en "de stad van grachten, het Rijksmuseum, ontelbare café's en levendige winkelstraten". Dan komt al snel de Amsterdamse arrogantie om de hoek kijken: "Amsterdam heeft cultureel en intellectueel meer te bieden dan welke andere Nederlandse stad dan ook." Op cultureel gebied zal Amsterdam kwantitatief wel het meeste te bieden hebben maar wat is intellectueel? Het aantal belangrijke denkers en schrijvers per vierkante kilome-

ter? De hoeveelheid "goede" boeken per capita? Of het aantal lezingen van importantie per week?

Het boekje vindt het daarom "geen wonder dat deze stad jongeren aantrekt die zich van achterhaalde conventies willen bevrijden!", met een uitroepteken. Uit die zin spreekt een triomfantelijke opluchting. Zie je wel, het is geen wonder, er is een reden voor dat al dat tuig onze stad onveilig maakt. Dat komt doordat er "nergens meer theaters, bioscopen, musea en kunstgaleries zijn dan in Amsterdam" dus dat moeten we dan maar voor lief nemen.

Twee zinnen later opnieuw een meer-dan-welke-andere-puntjepuntje-dan-ook-constructie. "Meer dan welke andere instelling van hoger onderwijs ook trekt de UvA studenten aan uit andere steden die er bewust voor kiezen in Amsterdam te gaan studeren." Dat de afstand van ouderlijk huis tot universiteit meestal kleiner is dan tot welke andere universiteit dan ook is maar een toevallige bijkomstigheid.

Verder lees ik in het boekje dat "uitgangspunt voor de Faculteit bij de verzorging van het onderwijs de intensiviteit van haar onderwijsprogramma is." Welke intensiviteit is uitgangspunt, de hoge, lage, gemiddelde?

Ook "hecht de Faculteit grote waarde aan de zogenaamde 'contacturen' omdat de ervaring leert dat een intensieve interactie tussen docenten en studenten de studieresultaten ten goede komt." Het is inderdaad behoorlijk intensief, een werkgroep van 100 mensen.

Beter dan welke andere faculteit aan de UvA ook licht de Economische Faculteit haar aanstaande studenten in, over wat de hoofdstad van Nederland zoal te bieden heeft.

■
Belderok

vervolg clubjes

Sommige clubs gaan ook regelmatig naar aandeelhoudersvergaderingen toe. Hier gaat men juist wel naar toe om interessante informatie voor beleggingen te verkrijgen. Als student heb je op vergaderingen van de wat kleinere bedrijven zelfs een kans om een baan te krijgen, want soms wordt je door iemand van de Raad van Bestuur gevraagd of je interesse hebt om bij hun te komen werken.

Dat binnen de clubs 'creatieve' ideeën niet worden geschuwd werd duidelijk toen een lid van een club ons vertelde dat ze een soort jaarverslag hadden gemaakt. Ieder lid van de club moest een artikel schrijven over een onderwerp dat te maken had met beleggen en de beleggingsclub. Nadat iedereen deze had doorgelezen werd er in de groep over gediscussieerd.

Een andere club heeft het plan een soort 'bezinningsweekend' te organiseren in een bungalowpark. Daar gaan zij dan filosoferen over hoe hun toekomstige beleggingsstrategie er uit zou moeten zien.

Voor jezelf beginnen

Als je kijkt naar de beleggingsclubjes dan blijkt dat het over het algemeen niet echt moeilijk is om er aan mee te doen. Er is niet per sé een bepaalde kennis nodig, maar enige achtergrond, bijvoorbeeld een economie-studie, kan het wel makkelijker maken. Een flinke portie interesse in het beleggen en alles wat daarbij komt kijken is wel belangrijk. Iemand die niet voldoende gemotiveerd is haakt al snel af, omdat het tegenvalt.

Er mag ook niet teveel verwacht worden van het rendement op de beleggingen. Doordat er met een groep beslissingen worden genomen, wordt er over het algemeen traag gereageerd. De beslissingen zijn vaak compromissen van de wensen van de leden. De ervaring die wordt opgedaan in een beleggingsclub kan eventueel wel worden gezien als een allereerste stap op weg naar het zelf beleggen. Het blijkt dat daarmee vaak hogere rendementen haalbaar zijn dan met een groep. ■

Pieter van der Meché, Pim Joosten

ONDERWIJS

Informatica 1 1986/87

De meeste klachten die studenten uiten over het onderwijs, hebben betrekking op de colleges. Als studenten over docenten praten gaat het bijna altijd over de manier waarop ze college geven. De meest uiteenlopende kwalificaties passeren dan de revu: van uitgesproken slecht of goed tot saai, onduidelijk of "wel aardig".

In deze serie willen we (proberen) na (te) gaan in hoeverre deze oordelen terecht zijn door elke maand verslag te doen van een hoorcollege en/of werkgroep. We zullen daarbij onder andere letten op verstaanbaarheid, bordgebruik, accommodatie, mogelijkheid tot vragen stellen en het gedrag van studenten. Als eerste in deze reeks een verslag van informatica, doctoraal keuzevak.

De werkgroep informatica van 13 november werd gegeven door Gruiters. Het college dat over data-flow systemen handelde werd bezocht door ongeveer vijftig mensen in zaal 2174. Gruiters was goed verstaanbaar en maakte goed gebruik van het bord, maar door zijn monotone intonatie en vaagheid van het onderwerp was het een nogal saai verhaal.

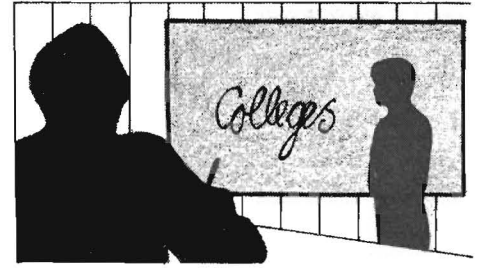
Meestal is een werkgroep precies hetzelfde als een hoorcollege maar dan met minder mensen in de zaal - en dat kan nog oplopen tot honderd - maar het was in dit geval een echt werkcollege. Na een uur uitleg kregen we zo'n twintig minuten de tijd om een opdracht te maken, die daarna besproken werd. Ongeveer de helft van de studenten had het na een uur wel gezien en vertrok. De hoorcolleges informatica zijn over het algemeen goed verstaanbaar omdat prof. Maes gebruik maakt van een microfoon. Soms leidt dat af, vooral als dat ding weer eens begint te piepen, een klein aantal studenten schrikt dan wakker.

De saaiheid van het college varieert, prof. Maes probeert met en aantal kwinkslagen

het enthousiasme er in te houden. Maar twee keer hetzelfde leuke verhaal over de Zweedse ambassade in Moskou, of was het Leningrad, is teveel van het goede.

Nu is het tijdstip, van 15.15 tot 17.00, en de taaheid van de stof een oorzaak van het gebrek aan concentratie. Een andere oorzaak is het feit dat de collegestof niet goed verdeeld is over de tien weken, dat wil zeggen de ene week duurt het college net een uur, een andere week neemt Maes er drie uur voor. Tenminste dat zou hij willen, maar de studenten worden naarmate hun horloges meer naar vijf uur lopen steeds onrustiger. Als Maes roept: "en nu nog een laatste punt...", komen de schooltasjes boven de bankjes en begint een groot deel van de studenten al in te pakken.

Er is gelegenheid tot vragen stellen, maar door de grote hoeveelheid mensen - 2174 zit propvol - wordt dat niet gestimuleerd. Samen met overheadprojector, doorzichtige blaadjes en het bord voert Maes een prachtige act op maar of de overheadprojectie te lezen is achter in de zaal valt te betwijfelen.

Voor het hoorcollege, soms ook werkcollege, is het de bedoeling dat men zijn werkboek aanvult met de op de vensterbank liggende blaadjes. Dit resulteert in een chaos voor het college - daar studenten nu niet 's werelds meest beleefde mensen zijn - en blijvende rumoerigheid tijdens het college. De zaal 2174 voldoet niet bij een zo intensief bezocht vak als informatica, misschien dat bij een in de toekomst nog groter aantal studenten gedacht moet worden aan een zaal op Roeterseiland - waarschijnlijk hebben ze daar ook meer micro's - of anders aan een zaal in de Oudemanhuispoort.

Tot slot nog een opmerking over de kosten van het studiemateriaal, die waren voor dit vak dit trimester f 200,-. Een bedrag dat in tijden van studiefinanciering toch aardig in het verkeerde keelgat kan schieten. Bijna alle boeken op het gebied van informatica zijn duur, dat ligt waarschijnlijk aan de populariteit van het vak en aan de vraag. Kan er dan geen andere oplossing gevonden worden in de vorm van syllabi? De kosten zijn om met Maes te spreken moeilijk te behappen. Vooral omdat de uitleg van Pascal zo summier is dat je daarover zelf weer een boek moet aanschaffen. ■

Esther Bijlo

Marleen Janssen Groesbeek

Studierichting internationale economie

Een aantal weken geleden stapte mevrouw Oly van de vakgroep Recht de redaktiekamer binnen om haar plan een internationale studierichting economie op te richten te ventileren. Bij nadere informatie bleek het plan een idee en stond er nog niets op papier. Er was ook nog niemand die zich geïnteresseerd voelde het idee van Oly gestalte te geven ondanks de enthousiaste reacties van o.a. Ankum en Jager.

Mevrouw Oly: 'Nederland is een open economie, je kunt dus beleid uitstippelen wat je wilt maar je bent afhankelijk van de internationale ontwikkelingen. Wil je op bedrijfsniveau handelen dan heb je met het buitenland te maken, een groot deel van wat er in het Nederlandse bedrijfsleven omgaat, gaat de grens over of komt er vandaan. Zowel voor bedrijfs-economen als voor sociale economen geldt dat wat je doet beslissend wordt beïnvloed door internationale aspecten en dat zul je moeten weten.

Iets intrigerends als de countertrade bijvoorbeeld. Als het geld van een land niets waard is of je kunt er niets mee zoals in de handel met Oost-Europa en de derdewereldlanden, dan wordt afgesproken om te ruilen tegen goederen, auto's tegen jam. Rusland kocht bijvoorbeeld een pepsicola fabriek en betaalde met pepsicola.'

Mevrouw Oly heeft een zuiver economische studierichting voor ogen en ziet niet zoveel in een multidisciplinaire aanpak. Het is volgens haar met de bestaande staf mogelijk een dergelijke richting te realiseren met name door accentverschuivingen in de bestaande vakken aan te brengen en enkele nieuwe vakken samen te stellen. De richting zou voorzien in een behoefte van zowel bedrijfsleven als studenten.

Welke acties dienen er nu ondernomen te worden om dit idee verder vorm te geven? Een mogelijkheid is dat één of meerdere vakgroepbesturen een plan voor een inter-

ationale studierichting voorleggen aan de onderwijscommissie dat dan vervolgens in de hogere regionen besproken wordt en vervolgens weer op vakgroepniveau wordt uitgewerkt.

We zijn benieuwd wie de eerste stap zet. ■

Marleen Janssen Groesbeek en Esther Bijlo

De faculteitsraadvergadering van 6 oktober stond in het teken van een conflict binnen de faculteit. In de Folia van 26 september was melding gemaakt van een vertrouwelijke, uitgelekte brief (niet alleen Brokx heeft daar last van). In deze, aan het College van Bestuur gerichte brief, zou het faculteitsbestuur de secretaris van de faculteit, mr H. Cosijn, beschuldigen van sabotage, misbruik van informatie en ondoorzichtig beheer van de facultaire kredieten.

De leden van de faculteitsraad vroegen aan het faculteitsbestuur uitleg. Het bestuur voelde er in eerste instantie niet veel voor om over het conflict te spreken; het betrof immers een vertrouwelijke brief. De studenten bleven echter aandringen en de raad vergaderde daarop achter gesloten deuren. Nadat de vergadering weer openbaar was, werd er unaniem een motie aangenomen waarin werd gesteld dat 'er geen sprake meer is van acceptabele bestuurlijke verhoudingen en dat de raad nog het volste vertrouwen heeft in het handelen van het bestuur'. Voorts werd het College van Bestuur gevraagd 'met spoed de nodige maatregelen te nemen'.

Het faculteitsbestuur heeft deze motie voorgelegd aan het College van Bestuur. Het College heeft inmiddels een Commissie van Onderzoek ingesteld waarin naast prof. Verburg twee andere deskundigen van het Maagdenhuis zitting hebben. De Commissie zal de beschuldigingen onderzoeken en het principe van 'hoor en wederhoor' toepassen. Het streven is om rond half december a.s. aan het College te rapporteren wat er volgens de commissie moet gebeuren om de geschilpunten op te lossen.

Oude Sok

In dezelfde vergadering van de faculteitsraad kwamen de restanten van de facultaire gelden weer aan de orde. In de vorige Rostra heb ik geschreven dat de faculteit niet de gevraagde half miljoen heeft gekregen, omdat er facultaire spaarpotjes bleken te zijn. Het faculteitsbestuur, en met haar de faculteitsraad, wist hier niets van.

De faculteitsraad had al sinds mei 1984 gevraagd naar realisatiecijfers en begon haar geduld te verliezen. De vraag werd ditmaal krachtig gesteld via een unaniem aangenomen motie. Het bestuur werd verzocht de raad in de vergadering van november schriftelijk te informeren.

Na de vergadering van de raad moest het bestuur tot de conclusie komen dat de gevraagde informatie op korte termijn 'intern' niet beschikbaar was. De secretaris, die tevens kredietbeheerder is, was namelijk afwezig. Het College van Bestuur werd om hulp gevraagd. Uit de door haar, met veel moeite, samengestelde overzichten bleek dat de faculteit tussen 1981 en 1984 ruim een half miljoen gulden in een oude sok had. Dit was bijna evenveel als de totale kredieten van die jaren. Tussen 1984 en 1985 liep dit restant ineens terug met drie ton. Waar dit geld aan is uitgegeven wordt nu uitgezocht.

Tinbergen

Tijdens de vergadering van 6 oktober werd voorts nog ingestemd met de oprichting van een facultair onderzoeksinstituut onder de naam Tinbergen Instituut. Deze beslissing had een roerige voorgeschiedenis. De oorspronkelijke plannen, die door enkele Rotterdamse hoogleraren waren gelanceerd, gingen onze faculteit veel te ver. Via onderhandelingen en behandelings van voortgangsnota's in de faculteitsraad heeft de raad er uiteindelijk mee ingestemd dat de faculteit meedoet aan het Tinbergen Instituut waarin de a.i.o.'s hun opleiding krijgen. De preciese vorm van samenwerking met de VU en Rotterdam is nog onderwerp van besprekingen met deze twee universiteiten. De minister heeft in principe een startsubsidie

voor de eerste vijf jaar van in totaal 2,5 miljoen toegezegd.

De Facultaire Structuur Commissie '82

Het eindrapport van de Facultaire Structuur Commissie '82 (FSC '82) werd eveneens op 6 oktober besproken. Deze commissie, die in 1982 werd ingesteld, heeft in de loop der jaren allerlei tussenrapporten uitgebracht die betrekking hadden op de organisatiestructuur van de faculteit. Ditmaal was dan het eindrapport aan de orde en dat ging over het aantal vakgroepen dat de faculteit moet hebben. De FSC '82 had ooit het idee gelanceerd om het huidige aantal van tien terug te brengen tot vier, namelijk Bedrijfseconomie, Algemene economie, Meso-economie en Wiskunde/Statistiek. Op een hoorzitting in november 1985 konden de vakgroepen hierover hun mening geven. De reacties waren fel en afwijzend. De motivaties van de verschillende vakgroepen liepen uiteen maar al met al kwam het er op neer dat men geen zin had in veranderingen. 'Blijf zitten waar je zit, en verroer je niet'. De FSC '82 koos eieren voor haar geld en adviseerde de faculteitsraad slechts enkele marginale veranderingen in de vakgroepen-structuur aan te brengen. Deze veranderingen zouden pas doorgevoerd moeten worden als de faculteit wordt samengevoegd met de interfaculteit Actuarieel en Econometrie. In het nieuwe faculteitsreglement dat dan moet worden vastgesteld kan een en ander geregeld worden. De verwachting is dat medio 1987 de samenvoeging een feit is. De voorzitter van de FSC '82, prof. Verburg, is dan al met pensioen. De commissie werd daarom na vier jaar onder dankzegging gedechargeerd en ontbonden.

Verkenningcommissie Economische Wetenschappen

Op de agenda van de raadsvergadering van 10 november stond het eindrapport van de Verkenningcommissie Economische Wetenschappen. Deze door de minister ingestelde commissie van onafhankelijke deskundigen had de taak het onderzoek van de verschillende economiefaculteiten in ons land door te lichten en voorstellen te doen. Men heeft hiertoe de onderzoeksoutput (b.v. publicaties in tijdschriften) gemeten, en de resultaten van de Nederlandse faculteiten met elkaar, en met die van buitenlandse (Amerikaanse) universiteiten vergeleken. De conclusie van de commissie is dat het onderzoek over het algemeen te wensen overlaat. De gemiddelde onderzoeksoutput (ruim 24 gewogen pagina's per persoon per jaar) is ten opzichte van Amerika laag. Onze faculteit neemt (met gemiddeld 21,2 gewogen pag. a's) landelijk gezien een middenpositie in. Tussen de vakgroepen zijn echter grote verschillen. De vakgroepen Micro-, Macro-, Regionale en Ontwikkelingseconomie scoren hoger dan het landelijk gemiddelde. De vakgroepen Bedrijfseconomie, Bedrijfsinformatica & Accountancy, Wiskunde & Statistiek en Economische Geschiedenis hebben een produktiviteit die hier onder ligt.

De commissie stelt voor dat de verschillende faculteiten overgaan tot onderzoeksprofilering, die op een door de faculteit zelf te bepalen wijze moet worden bereikt en niet via diktaten van boven. Tevens zouden de randvoorwaarden voor onderzoek, zoals personeelsbeleid en financiën, moeten worden verbeterd.

De faculteitsraad had zeer veel kritiek op de gehanteerde meetmethoden (het zouden geen economen zijn als ze dat niet hadden) maar was het eens met het voorstel inzake onderzoeksprofilering. Deze profilering zou zich niet op vakgroepen moeten toespitsen, maar op kleiner eenheden, bijvoorbeeld leerstoelgroepen. De facultaire Commissie voor de Wetenschapsbeoefening wordt gevraagd een advies op te stellen voor een facultair beleid.

scheltema holkema vermeulen

Runderkamp, L. en Salverda, F. - De elite zwijgt. Onderzoek naar het vermogen van Nederlanders. Wereldvenster, 1986	f 24,50	Blauw, E. - Het Corporate Image. Beeldvorming van de Onderneming. uitg. de Viergang, 1986	f 35,-
van Hezewijk, J. - De topelite van Nederland. uitg. de Balans, 1986	f 24,50	Nieuwkomers in het Bedrijf. Een onderzoek naar werving, introductie en opleiding van nieuwe werknemers. Kluwer-cob-ser., 1986	f 16,95
Udink, B.J. - Tekst en Uitleg over sturen en bestuurd worden, ervaringen in politiek en bedrijf. In den Toren, 1986	f 29,50	Illes, V. en Caljé, K. - Goede raad is duur. Organisatie adviseurs in Nederland. Bert Bakker, 1986	f 24,90
Nolan, P. en Paine, S. - Rethinking Socialist Economics. A new agenda for Britain. Polity Press, 1986	f 31,05	Völlmar, H. - Directeur en Automatisering. Kluwer, 1986	f 65,-
Breit, W. en Spencer, R.W. - Lives of the Laureates. Seven Nobel Economists. MIT Press, 1986	f 48,65	Fudenberg, D. en Tirole, J. - Dynamic models of Oligopoly. Harwood publ., 1986	f 65,60
Stanfield, J.R. - The economic thought of Karl Polanyi. MacMillan, 1986	f 108,60	Coggan, P. - The money machine, how the city works. A report from the inside. Penguin, 1986	f 22,95
Charles, S. en Webb, A. - The Economic approach to Social Policy. Wheatsheaf Books, 1986	f 37,85	Bowles, S. en Gintis, H. - Democracy and Capitalism. Property, community and the contradictions of modern social thought. Routledge, 1986	f 58,65
van Dijk, A. - Innovatie en overheidsbeleid. Duwen en trekken in de industriepolitiek. VU uitgeverij, 1986	f 47,50	Cutler, T. en Williams, K. & Williams, J. - Keynes, Beveridge and beyond. Routledge, 1986	f 37,85
Brown, M.B. - Models in political Economy. A guide to the Arguments. Riener Publ., 1986	f 98,76	Goudzwaard, B. en de Lange, H.M. - Genoeg van te veel, genoeg van te weinig. Wissels omzeten in de economie. ten Have, 1986	f 18,50
Wallace, W.V. en Clarke, R.A. - Comecon trade and the West. Pinter, 1986	f 73,10	Whiteley, P. - Political control of the Macro-economy. The political economy of public policy making. Sage, 1986	f 33,60
Hills, J. - Deregulating Telecoms. Competition and Control in the U.S., Japan and Britain. Pinter, 1986	f 73,10		
Willman, P. - Technological change, collective bargaining and Industrial efficiency. Oxford UP, 1986	f 108,60		

boekverkopers

Koningsplein Amsterdam Tel. 26 72 12